

Aan Provinciale Staten

DATUM	21 maart 2017	TEAM	ECO
NUMMER	81A9F302	REFERENTIE	-
UW BRIEF VAN	2 maart 2017	DOORKIESNUMMER	06-21124704
UW NUMMER	81A8941A	E-MAILADRES	Michiel.linskens@provincie-utrecht.nl
BIJLAGE	2	ONDERWERP	Beantwoording schriftelijke vragen ex. Art 47 RvO aan het college van GS gesteld door A. Mourik-Geluk en D. Boswijk van de CDA-fractie betreffende een mogelijke intentieverklaring voor ondersteuning van familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf in de provincie Utrecht (d.d. 01-03-2017)

Geachte leden van PS,

Toelichting:

Op 2 maart 2017 hebben A. Mourik-Geluk en D. Boswijk van de CDA-fractie vragen gesteld over een mogelijke intentieverklaring voor ondersteuning van familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf in de provincie Utrecht. Hieronder treft u onze antwoorden.

1. Wat is de achterliggende reden van het feit dat uit het onderzoek van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) blijkt dat de provincie Utrecht op dit moment de provincie is met het percentage minste vestigingen van familiebedrijven per provincie?

Antwoord:

Wij herkennen het onderzoek van het CBS. Voor zover wij weten is geen onderzoek gedaan naar achterliggende redenen.

2. Wat zijn op dit moment de instrumenten en de initiatieven van Gedeputeerde Staten om familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf te ondersteunen?

Antwoord:

Indien wij familiebedrijven scharen onder het MKB dan hebben wij een aantal instrumenten beschikbaar via de Economic Board Utrecht om hen waar nodig te ondersteunen. Zie bijlage 2.

3. Welke rol heeft de EBU op dit moment bij vraagstukken op het gebied van familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf?

Antwoord:

Zie antwoord op vraag 2.

4. Zijn de Gedeputeerde Staten bekend met de intentieverklaring Samen in beweging voor familiebedrijven 2017-2019, die de provincie Overijssel, Hogeschool Windesheim, Hogeschool Saxion, VNO NCW Midden en MKB Midden op 24 november jl. hebben ondertekend?

Antwoord:

Wij hebben kennis genomen van de intentieverklaring.

5. Vindt Gedeputeerde Staten dit ook een goed initiatief? Kan Gedeputeerde Staten hierbij specifiek aangeven in welke mate, en welke aspecten Gedeputeerde Staten aanspreken?

Antwoord:

Bij ons is de problematiek voor familiebedrijven, zoals genoemd in de intentieverklaring, niet bekend.

6. Is Gedeputeerde Staten in dat kader bereid te onderzoeken of we ook in de provincie Utrecht tot een intentieverklaring kunnen komen, die gericht is op aandacht voor en ondersteuning van familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf?
- a. Indien ja, wie ziet Gedeputeerde Staten daarbij als mogelijke partners?
  - b. Zouden EBU en de Utrechtse hogescholen hierbij ook kunnen worden betrokken?
  - c. Is Gedeputeerde Staten bereid deze partners vóór 1 september 2017 bij elkaar te brengen om het draagvlak voor een dergelijke intentieverklaring te peilen?

Antwoord:

Nee. Wij bieden voldoende ondersteuning voor het MKB (inclusief familiebedrijven).

7. Kan Gedeputeerde Staten aangeven wat op dit moment het aandeel is van het midden- en kleinbedrijf voor de regionale economie in de provincie Utrecht en hoe dit zich verhoudt met landelijke cijfers?

Antwoord:

Wij beschikken op dit moment over de volgende informatie:

	Aantal	Aandeel t.o.v. totaal
MKB-vestigingen Utrecht	30.980	24,4%
MKB-vestigingen landelijk	461.809	31,1%
Aantal banen MKB Utrecht	413.796	60,4%
Aantal banen MKB landelijk	5.344.164	64,8%

Utrecht heeft dus qua MKB-vestigingen een lager aandeel dan landelijk gemiddeld. Qua banen scoort alleen Noord-Holland lager. Een mogelijke oorzaak kan gezocht worden in het grote aandeel zzp'ers in Utrecht. Informatie over de bijdrage aan de regionale economie (RBP) van MKB moeten we laten uitzoeken en is op korte termijn niet beschikbaar.

8. Is er bij Gedeputeerde Staten informatie bekend hoe het op dit moment gaat bij bedrijfsopvolging van familiebedrijven en het midden- en kleinbedrijf? Zo ja, doen zich hier knelpunten voor?

Antwoord:

Wij ontvangen geen signalen dat er mogelijke knelpunten zijn bij bedrijfsopvolging in het MKB.

9. Wat zijn op dit moment de koppelingen tussen het MBO en de arbeidsmarkt op het gebied van familiebedrijven? Op welke manier zouden deze koppelingen versterkt en gestimuleerd kunnen worden?

Antwoord:

Er zijn duidelijke koppelingen tussen MBO en arbeidsmarkt, onder andere via ROC's en andere regionale MBO's. Voor dit vraagstuk verwijzen wij ook naar het onlangs verschenen onderzoek naar de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor VMBO en MBO (zie bijlage 2).

10. Hoe gaat het op dit moment met de overgang van het onderwijs naar het midden- en kleinbedrijf? Sluit dit op dit moment goed aan?

Antwoord:

Zie antwoord op vraag 9.

Namens Gedeputeerde Staten,

Voorzitter,

Secretaris.

Bijlagen

1. Memorandum, provinciale inzet voor MKB (via EBU)
2. Rapport naar de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt

Datum 15-3-2017
Aan Provinciale Staten
Van Pim van den Berg
Onderwerp Provinciale inzet voor MKB (via EBU)

Algemeen

- Als provincie voeren we geen generiek MKB-beleid
- In beleidsonderwerpen als economie, ruimte, landbouw, recreatie en toerisme besteden we aandacht aan MKB en ondernemerschap
- Grootste deel van bedrijven in provincie Utrecht zijn MKB-bedrijven (NL: > 96% MKB).

Regelingen

Landelijke MIT-regeling¹ (sinds 2015, ook in 2017 doen we mee)

- ondergebracht binnen de EBU verordening. Projecten moeten passen binnen de EBU agenda (Groen, Gezond, Slim).
- vanuit de reserve cofinanciering EBU € 1 mln. beschikbaar + van het Rijk € 1 mln.
- specifiek gericht op cofinanciering van innovatieprojecten van MKB bedrijven. MKB bedrijven konden subsidie aanvragen voor
  - innovatieadviestrajecten
  - haalbaarheidsstudies
  - R&D samenwerkingsprojecten. In 2015 deden we voor het eerst mee. Dit jaar hebben we veel meer aanvragen gekregen dan we kunnen honoreren.

Het 'Nul-op-de-meter' Marktintroductiefonds (NOM-MIF)

- Bedoeld voor (consortia van) ondernemingen (m.n. MKB) die zich primair richten op het verbouwen of renoveren van woningen.
- Voor uitvoering van deze regeling is een bedrag van ruim € 600.000,= beschikbaar.
- Ondergebracht binnen de EBU verordening.

Het Groen, Gezond, Slim Fonds

- Bedoeld voor MKB-ondernemers die financiering (gedeeltelijk) via crowdfunding organiseren.
- De provincie kan tot 25% bijdragen aan de financiering in de vorm van een lening als de rest van de financieringsvraag via een crowdfunding platform wordt opgehaald.
- Voor uitvoering van deze regeling is een bedrag van € 1 miljoen beschikbaar.
- Ondergebracht binnen de EBU verordening.

Kansen voor West II (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling: EFRO)

- Een samenwerkingsverband van de vier randstadprovincies (Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland) en de vier grote steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht.
- Doel is om de regionale economie in de Randstad een innovatieve impuls te geven via subsidies.
- Provincie Utrecht ontvangt EFRO-middelen voor projecten voor innovatie en duurzame energie.
  - Inspanningsverplichting provincie Utrecht: € 8.748.152 voor de prioriteit Innovatie en € 2.187.038 voor de prioriteit koolstofarme economie + Rijkscofinanciering van € 1.982.059.

¹ MIT staat voor *MKB-innovatiestimulering Regio en TOPsectoren* en wordt uitgevoerd door RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland).

Garantiefonds energie

- Het garantiefonds energie is voor collectieve energieprojecten (zowel energiebesparing als energieopwekking) die op zoek zijn naar financiering.
- Onder andere bestemd voor VvE's. Levert m.n. werkgelegenheid op voor MKB's.
- Provincie Utrecht heeft een garantstelling beschikbaar gesteld (€ 2 miljoen).
- De Rabobank Amersfoort is bereid om voor €10 miljoen aan complexe projecten te financieren.
- Looptijd tot 1 juli 2017.

Aanjaagfonds energieprojecten

- Ondersteunen van initiatiefnemers van collectieve energieprojecten om hun business case aan te scherpen zodat deze projecten gefinancierd kunnen worden.
- In totaal heeft provincie €400.000,- beschikbaar gesteld voor initiatiefnemers in de regio Utrecht.
- Levert werkgelegenheid op voor MKB's.
- Vanuit Energieagenda is € 1 miljoen beschikbaar voor vervolg aanjaagfaciliteit.

Europees project SUPER (supporting eco-innovations towards international markets)

- De provincie Utrecht neemt de komende 5 jaar deel aan het Europees project 'supporting eco-innovations towards international markets' (SUPER).
- Het project ondersteunt het MKB bij het naar de markt brengen en internationaal uitrollen van duurzame innovaties. Het projectvoorstel is onderdeel van het Interreg Europe-programma.
- Voor de uitvoering van het project ontvangt de provincie Utrecht een Europese bijdrage van €201.000.
- De provincie Utrecht levert een eigen bijdrage van €35.000.

Regeling POP3² samenwerking voor innovatie 2016

- De regeling voor de POP3 maatregel 'Samenwerking voor innovaties' is gericht op de uitvoering van innovaties in de agrosector (voornamelijk MKB).
- Het subsidieplafond voor deze periode bedraagt € 500.000:
  - € 250.000 uit het Europees Landbouw Fonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)
  - € 250.000 uit de provinciale Agenda Vitaal Platteland (AVP)

Agenda Recreatie en Toerisme (2016-2019)

- De provincie ziet goed ondernemerschap en innovatie van bedrijven in de branche (m.n. MKB) als voorwaarde voor een duurzame en aantrekkelijke regio.
- Ondernemers (en andere private initiatiefnemers) zijn onmisbaar voor een gevarieerd en vraaggericht aanbod.
- De provincie ondersteunt toeristisch ondernemerschap in ruimtelijke plannen en regelgeving waarin plaats is voor vernieuwing en ondernemerschap.
- De provincie wil een belangrijke bijdrage leveren aan informatievoorziening en het openstellen van data voor de sector. Zij wil hierin een trekkende en faciliterende rol vervullen.

ML / 81A9F303

---

² POP staat voor Plattelandsontwikkelingsprogramma

E,til

**AANSLUITING ONDERWIJS-ARBEIDSMARKT
IN HET VMBO EN MBO**

PROVINCIE UTRECHT

PROVINCIE UTRECHT: AANSLUITING ONDERWIJS-ARBEIDSMARKT IN HET VMBO EN MBO

NOTITIE

Etil

Maastricht, januari 2017

INHOUDSOPGAVE

Pagina

1 INLEIDING	2
2 FEITEN EN CIJFERS UTRECHT	3
2.1 De organisatie van het onderwijs in Utrecht	3
2.2 Deelnemers in het onderwijs	3
2.3 Uitval, gediplomeerden en doorstroom	9
2.4 Leren en werken	11
2.5 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt	13
2.6 Samenvattend	16
3 TRENDS EN ONTWIKKELINGEN	17
3.1 Demografische trends en ontwikkelingen	17
3.2 Politiek-bestuurlijke trends en ontwikkelingen	17
3.3 Economische trends en ontwikkelingen	19
3.4 Sociaal-economische trends en ontwikkelingen	20
3.5 Technologische trends en ontwikkelingen	21
3.6 Samenvattend	23
4 KERNOPGAVEN	24
BIJLAGE 1 Literatuur en bronnen	27
BIJLAGE 2 Organisatie van het onderwijs in Utrecht op kaart	29
BIJLAGE 3 Arbeidsmarktregio's Utrecht naar gemeente	30

1 INLEIDING

De dynamiek op de arbeidsmarkt is groot - in Nederland en zeker ook in Utrecht; de competenties die gevraagd worden zijn voortdurend onderhevig aan ontwikkeling. Dat stelt hoge eisen aan de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Het is daarom niet voor niets een belangrijk onderwerp in het coalitieakkoord van de Provincie Utrecht.

In de provincie nemen de zorgen toe over de manier waarop leerlingen worden voorbereid op de arbeidsmarkt en de wijze waarop het samenspel tussen onderwijs en het bedrijfsleven zich ontwikkelt. Met name de aansluiting tussen vmbo en mbo en de arbeidsmarkt vraagt aandacht en de Provincie wil in samenwerking met de triple helix bijdragen aan verbeteringen. Een onderzoek naar feiten, cijfers en trends in de samenleving ondersteunt de Provincie bij het bepalen van de rol die zij kan spelen en de positie die zij op dit thema kan innemen.

Deze notitie bevat dan ook de resultaten van een onderzoek naar de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in het vmbo en mbo in de provincie Utrecht. Dit onderzoek is in opdracht van de Provincie Utrecht uitgevoerd door Etil.

Speciale dank gaat uit naar SBB, Stichting Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven, voor het beschikbaar stellen van relevante gegevensbestanden. Verder willen we de heren R. Baarda (SBB), A. de Grip (ROA), B. Verlaan (Ministerie OC&W) en B. van de Geijn (UWV) bedanken voor hun waardevolle input.

Verdeeld over 3 hoofdstukken wordt een beeld geschetst van de huidige situatie en de mogelijke ontwikkelingen rond het vmbo en mbo in Utrecht. Daarbij wordt telkens de vergelijking getrokken met Nederland als geheel en worden ook de bredere trends geschetst. In hoofdstuk 2 staan de feiten en cijfers. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de ontwikkelingen die invloed hebben op de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in het vmbo en mbo. Aan het eind van beide hoofdstukken staat een opsomming van de meest wezenlijke bevindingen. In het laatste hoofdstuk worden de kernopgaven geschetst die er op basis van de feiten, cijfers en ontwikkelingen liggen ten aanzien van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in het vmbo en mbo in Utrecht. Daarover kunnen de stakeholders vanuit ieders specifieke rol en taak in gesprek.

2 FEITEN EN CIJFERS UTRECHT

2.1 De organisatie van het onderwijs in Utrecht

Het aanbod van middelbare scholen (met vmbo) en mbo-instellingen in de provincie Utrecht

- In bijlage 2 is een kaart opgenomen van het aantal vestigingen van middelbare scholen, die vmbo aanbieden, in de provincie Utrecht naar gemeente. In totaal zijn er in Utrecht 38 middelbare scholen. Deze scholen hebben meerdere vestigingen in de provincie.
- Er zijn 10 mbo-instellingen in de provincie Utrecht.¹ Al betekent dit niet dat alle locaties van deze instellingen in de provincie Utrecht liggen. In bijlage 2 is een kaart opgenomen van de locatie van de mbo-instellingen naar gemeente.
ROC Midden-Nederland en MBO Amersfoort zijn de enige ROC's die al hun locaties binnen de provincie hebben. MBO Utrecht heeft 1 locatie buiten de provincie, in Hilversum. Het merendeel van de mbo-leerlingen bij deze drie ROC's (tussen 65 en 70%) is woonachtig in de provincie Utrecht. Hoornbeeck college heeft weliswaar de hoofdlocatie in Amersfoort, maar ook vijf locaties buiten de provincie. ROC A12 heeft 1 locatie in Veenendaal, maar alle overige locaties in Gelderland. Het ID College ten slotte heeft 1 locatie in Woerden, maar alle overige locaties in Zuid-Holland.
- Het enige Agrarisch Opleidingscentrum binnen de provincie is het Wellant college, met de hoofdlocatie in Houten, maar ook meerdere locaties in Zuid-Holland en Noord-Holland.
- De vakscholen Nimeto en het Grafisch Lyceum Utrecht bevinden zich alleen binnen de provincie, hetgeen niet het geval is bij SVO vakopleiding food, dat locaties heeft door heel Nederland. De hoofdlocatie en één andere locatie zijn wel in Utrecht, in respectievelijk Houten en Spakenburg.
- Onder leerlingen woonachtig in Utrecht zijn AOC Groenhorst, ROC van Amsterdam en ROC Rijn IJssel populaire scholen buiten de provincie Utrecht.

2.2 Deelnemers in het onderwijs

Verdeling totaal aantal leerlingen in Utrecht naar onderwijsniveau

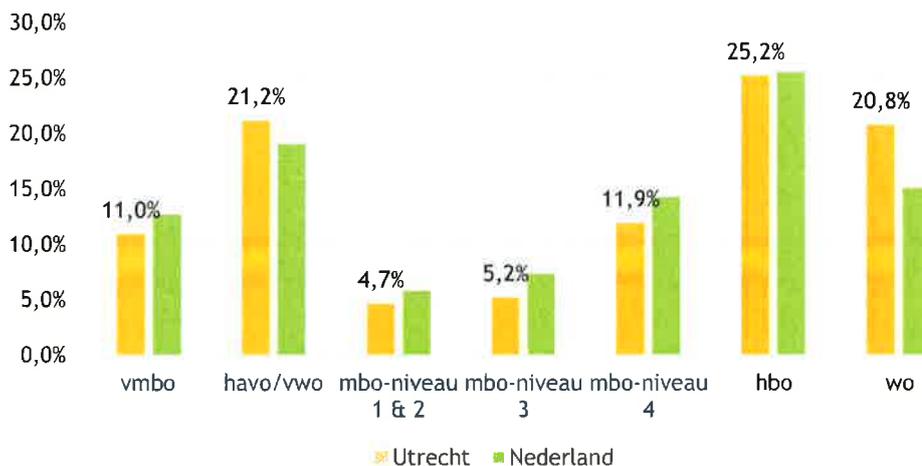
- In figuur 2.1 is de verdeling van de leerlingen woonachtig in de provincie Utrecht naar onderwijsniveau weergegeven. In totaal zijn er in het schooljaar 2015/2016 134.850 deelnemers in Utrecht, waarvan 29.480 mbo-deelnemers en 14.800 vmbo-deelnemers. Het hbo is echter met 33.970 deelnemers het opleidingsniveau met het meeste aantal deelnemers.
- De procentuele verdeling van het aantal leerlingen in Utrecht komt grotendeels overeen met de Nederlandse verdeling. Wat opvalt is het grote aantal deelnemers in Utrecht aan het wetenschappelijk onderwijs, 20,8% versus 15,1% in Nederland. Gemiddeld heeft Nederland daarentegen meer mbo-deelnemers dan Utrecht. Het aandeel hbo-deelnemers is vergelijkbaar met elkaar. Het aandeel vmbo-deelnemers ligt in Utrecht met 11% iets lager dan landelijk het geval is: 12,8%.

In het vervolg van deze paragraaf gaan we meer in detail in op het aantal leerlingen in het vmbo en mbo in de provincie Utrecht. Daarbij kijken we ook naar de ontwikkelingen sinds het schooljaar 2011/2012.

¹ We nemen in dit rapport alleen publieke MBO-instellingen in beschouwing. Er zijn ook particuliere instellingen die MBO-opleidingen aanbieden, zoals IVA in Driebergen.

Figuur 2.1 Samenstelling aantal deelnemers onderwijs naar opleidingsniveaus, in %, schooljaar 2015/2016

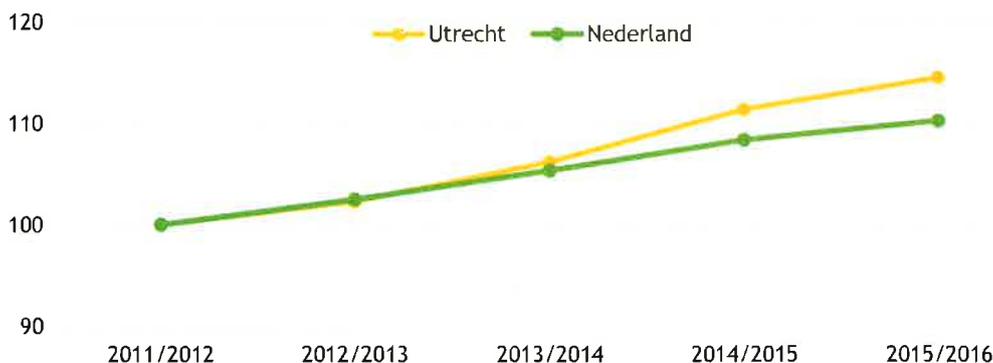
Bron: CBS, bewerking Etil

Aantal leerlingen in het vmbo en mbo in Utrecht²

Ontwikkelingen vmbo

- In Utrecht zaten in het schooljaar 2015/2016 ruim 13.800 leerlingen in het 3de en 4de leerjaar van het vmbo. We geven alleen de ontwikkeling van het aantal leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het vmbo weer, omdat het vanwege de brugjaren onmogelijk is om daarin de vmbo-leerlingen apart weer te geven. Vaak weten leerlingen in die jaren zelf nog niet zeker welk niveau zij vanaf jaar 3 zullen volgen.
- Zowel in Utrecht als landelijk stijgt het aantal leerlingen in het vmbo. Dit is vooral het resultaat van demografische veranderingen. In de afgelopen jaren nam het aantal leerlingen in het totale VO in Utrecht toe van 76.700 tot 85.070 leerlingen. De toename van het aantal vmbo-leerlingen in Utrecht komt ook door de relatief forse groei, in de afgelopen vijf jaar, van de basisberoepsgerichte leerweg (21%) en de kaderberoepsgerichte leerweg (14%).

Figuur 2.2 Ontwikkeling aantal leerlingen in het vmbo (totaal leerjaar 3 en 4), Utrecht en Nederland (indexcijfers, 2011/2012 = 100)

Bron: DUO, bewerking Etil.

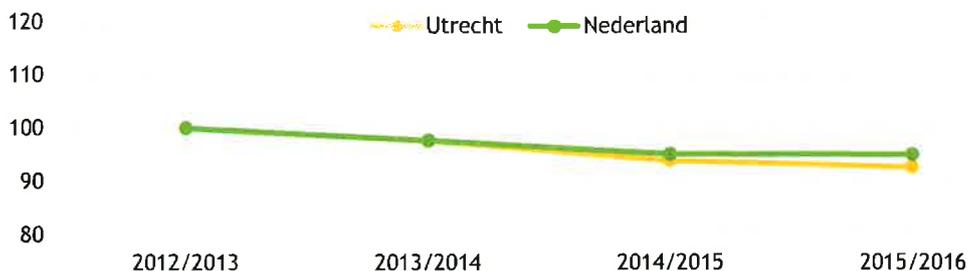
² Naar gemeente van de onderwijsinstelling, dit wijkt af van het aantal leerlingen naar woongemeente.

Ontwikkelingen mbo

- In totaal zijn er in het schooljaar 2015/2016 bijna 48.500 mbo-leerlingen die een opleiding volgen aan een mbo-instelling in de provincie Utrecht.
- Zowel in Utrecht als landelijk daalt het aantal leerlingen in het mbo. In Utrecht is deze daling iets sterker dan landelijk.
- Zowel in Nederland als in de provincie Utrecht geldt dat het aantal leerlingen op de mbo-niveau 1, 2 en 3 is afgenomen in de laatste jaren, terwijl het aantal deelnemers aan een mbo-niveau 4 opleiding is toegenomen (zie tabel 2.2).

Figuur 2.3 Ontwikkeling aantal leerlingen in het mbo, Utrecht en Nederland (indexcijfers, 2012/2013 = 100)³

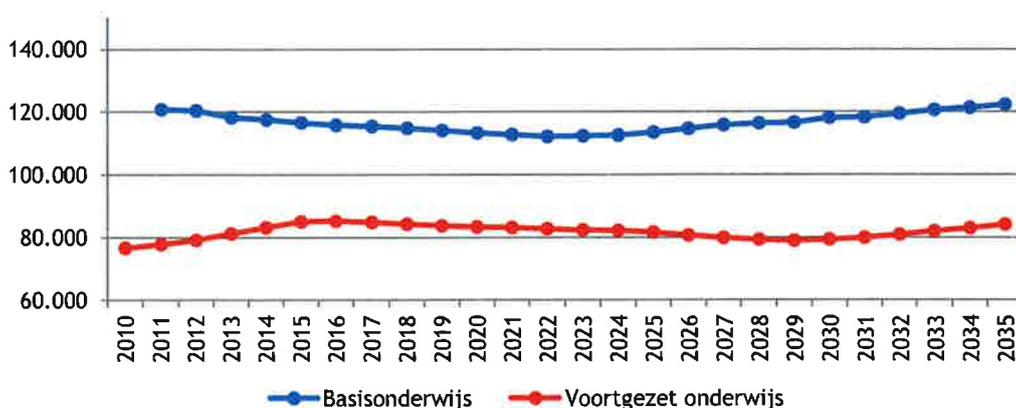

Bron: DUO, bewerking Etil.

Toekomstige ontwikkeling leerlingen vmbo en mbo

- In stedelijke gebieden in Nederland is sprake van een stabiel tot licht stijgend aantal jongeren, terwijl de bevolking elders krimpt. Dit zien we ook terug in de verwachtingen voor het toekomstige aantal leerlingen in het vmbo en mbo in de provincie Utrecht. In figuur 2.4 is het verwachte aantal leerlingen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Utrecht weergegeven. Beide ontwikkelingen, geven ook een goede indicatie van de verwachte ontwikkelingen van het aantal leerlingen in het mbo.

Figuur 2.4 Verwachte ontwikkeling aantal leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs, Utrecht, 2011-2035

Bron: DUO, bewerking Etil

³ Per 1 augustus 2012 is voormalig Amarantis Onderwijsgroep opgesplitst in vijf zelfstandige organisaties: voor het middelbaar beroepsonderwijs in Amsterdam, Utrecht en Amersfoort en voor het voortgezet onderwijs in Amsterdam/Zaanstad en Almere. Deze administratieve correctie werkt door in de ontwikkelingen en daarom worden de gegevens over het mbo vanaf het schooljaar 2012/2013 getoond.

Ontwikkelingen binnen vmbo en mbo: richting, leerweg en niveau

Ontwikkeling vmbo en mbo naar opleidingsrichting

In tabel 2.1 is het aantal leerlingen per vmbo- en mbo-richting weergegeven voor de schooljaren 2011-2012 (2012-2013) en 2015-2016.

Tabel 2.1 Aantal leerlingen per richting in het vmbo en mbo, Utrecht en Nederland

	Utrecht		Nederland	
	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016
Vmbo (leerjaar 3-4)	12.290	13.840	203.950	222.250
% Economie	12%	11%	14%	12%
% Intersectoraal programma	11%	14%	11%	15%
% Landbouw	5%	7%	8%	8%
% Techniek	10%	9%	14%	13%
% Zorg en welzijn	12%	10%	15%	13%
% N.v.t. (vmbo tl)	50%	49%	38%	40%
	Utrecht		Nederland	
	2012-2013	2015-2016	2012-2013	2015-2016
Mbo	52.330	48.480	500.320	475.190
% Agrarisch	8%	7%	6%	5%
% Combinatie	2%	2%	3%	2%
% Economie	33%	33%	32%	33%
% Techniek	26%	26%	27%	28%
% Zorg en welzijn	31%	32%	33%	32%

Bron: DUO, bewerking Etil

- In Utrecht volgt bijna de helft van de vmbo-leerlingen een opleiding vmbo tl. Vergeleken met Nederland als geheel ligt dit aandeel relatief hoog (49 tegenover 40%). De verdeling van leerlingen over de diverse leerrichtingen in het vmbo is zowel in Utrecht als Nederland de afgelopen jaren vrij stabiel.
- In het mbo volgen de meeste leerlingen een opleiding economie (33%) en zorg en welzijn (32%). Landelijk is dit beeld hetzelfde. Ook in het mbo is de procentuele verdeling over de opleidingsrichtingen redelijk stabiel gebleven in de afgelopen vijf jaar.

Ontwikkelingen vmbo en mbo naar leerweg en mbo-niveau

In tabel 2.2 is het aantal leerlingen per vmbo-leerweg en mbo-niveau weergegeven voor de schooljaren 2011-2012 (2012-2013) en 2015-2016.

Ontwikkelingen vmbo:

- Tussen de verschillende leerwegen zijn er verschillen wat betreft relatieve verdeling van leerlingen. Zo gaat ongeveer 50% van de leerlingen in het vmbo in de provincie Utrecht naar de theoretische leerweg terwijl dit landelijk slechts zo'n 40% is.
- Dat uit zich met name in een relatief laag aandeel leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg (23% tegenover 27% landelijk) en in de gemengde leerweg (7% tegenover 13% landelijk).
- Het aandeel leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg ligt in Utrecht en landelijk nagenoeg gelijk, met 19% tegenover 20%.
- Er zijn zowel in Utrecht als in Nederland als geheel in de afgelopen vijf jaar geen grote verschuivingen geweest in de relatieve grootte van de verschillende leerwegen.

Ontwikkelingen mbo:

- Wat betreft niveaus zijn er in de afgelopen schooljaren grote veranderingen geweest.
- In de provincie Utrecht nam het aandeel mbo-leerlingen niveau 1 (entreeopleidingen) drastisch af: van 6% in 2012/2013 tot 2% in 2015/2016. Landelijk daalde dit aandeel minder sterk: van 4% in 2012/2013 naar 3% in 2015/2016. Daarentegen stijgt het aandeel niveau 4 in Utrecht fors: van 45% naar 53%.
- De omvang van mbo-niveau 2 nam in Utrecht licht af van 23% tot 19%, terwijl de niveau 3 opleidingen met ongeveer 25% nagenoeg even groot zijn gebleven binnen het totale mbo. Landelijk zien we vergelijkbare trends. In Nederland als geheel daalde de deelname aan niveau 2 opleidingen van 23% tot 19% en bleef de deelname aan niveau 3 opleidingen constant op 27%.

Tabel 2.2 Aandeel leerlingen per leerweg in het vmbo en niveau in het mbo, Utrecht en Nederland

	Utrecht		Nederland	
	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016
Vmbo (leerjaar 3-4)	12.080	13.840	200.770	221.350
% vmbo bl	18%	19%	21%	20%
% vmbo gl	7%	8%	13%	13%
% vmbo kl	24%	24%	28%	27%
% vmbo tl	51%	49%	39%	40%
	Utrecht		Nederland	
	2012-2013	2015-2016	2012-2013	2015-2016
Mbo	52.330	48.480	500.320	475.190
% mbo niveau 1	6%	2%	4%	3%
% mbo niveau 2	23%	19%	22%	19%
% mbo niveau 3	26%	25%	27%	27%
% mbo niveau 4	45%	53%	46%	52%

Bron: DUO, bewerking Etil

Ontwikkeling BOL- en BBL-leerlingen in Utrecht

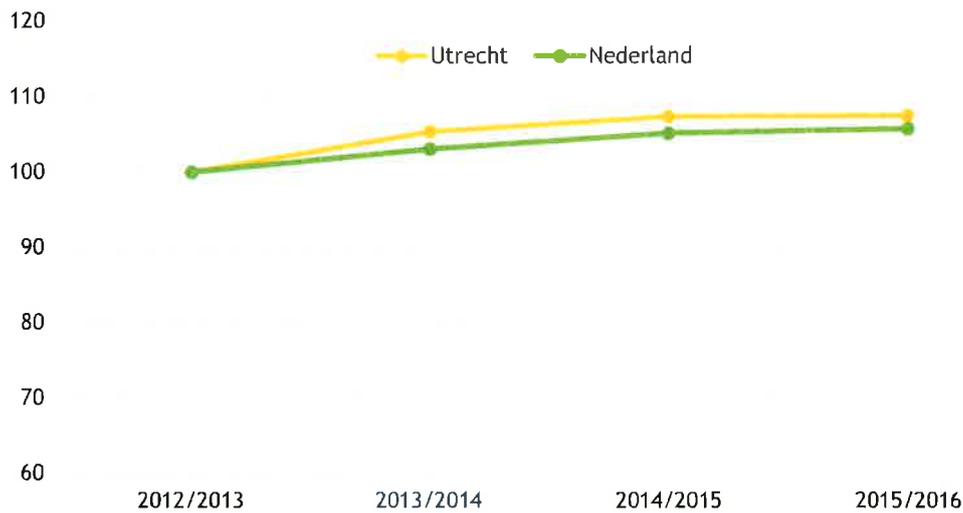
In figuur 2.5 en 2.6 wordt de ontwikkeling van het aantal BOL- en BBL-leerlingen in Utrecht vergeleken met Nederland.

- Zowel in de provincie Utrecht als in Nederland als geheel is de Beroepsopleidende Leerweg (BOL) in verhouding veel belangrijker geworden dan de Beroepsbegeleidende leerweg (BBL). In het schooljaar 2015/2016 volgen bijna 35.500 leerlingen een BOL-opleiding tegenover bijna 13.000 leerlingen die een BBL-opleiding volgen. In de provincie Utrecht nam het aandeel deelnemers in BOL-opleidingen met 10%-punt toe. Die groei was groter dan in Nederland als geheel.
- In Utrecht is het aandeel BBL nog relatief hoog in vergelijking met Nederland, maar er is wel een sterke afname van 37% in 2012/2013 tot 27% in 2015/2016. In Nederland als geheel daalde de relatieve omvang van de BBL binnen het mbo van 29 naar 21%. In Utrecht gaan deelnemers dus weliswaar nog vaker naar BBL-opleidingen, maar hun aandeel is sterker gedaald dan in Nederland als geheel.
- Door de groei van de theoretische leerweg verschuift de vmbo-doorstroom naar de hogere mbo-niveaus, waar de BBL aanmerkelijk minder deelnemers trekt dan op niveau 2. Op mbo-niveau 3 en 4 profiteert de BBL niet van de toegenomen instroom⁴. Er zijn in het algemeen minder BBL-opleidingen op MBO-niveau 3 en 4.

⁴ ECBO (2016). De ontwikkeling van de instroom in de bbl: op zoek naar verklaringen voor de terugloop.

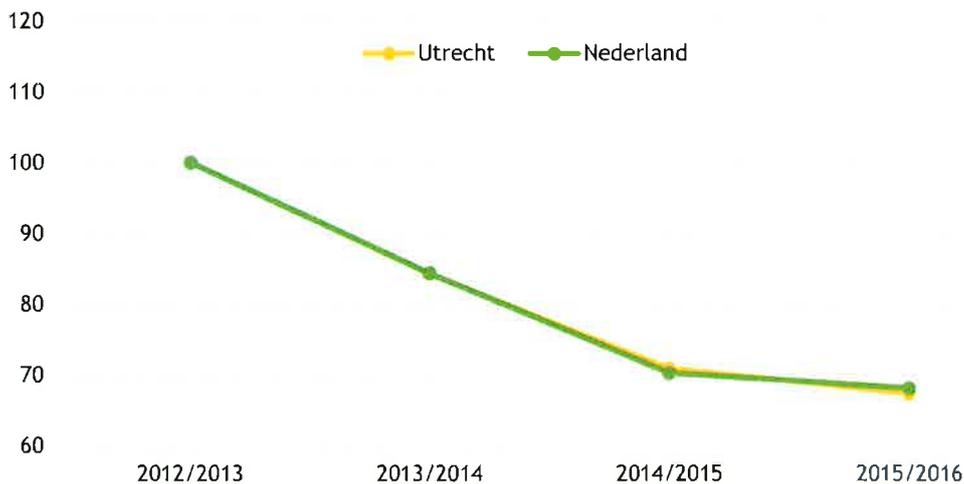

Figuur 2.5 Ontwikkeling aantal BOL-leerlingen, Utrecht en Nederland (indexcijfers, 2012/2013 = 100)

Bron: DUO, bewerking Etil

Figuur 2.6 Ontwikkeling aantal BBL-leerlingen, Utrecht en Nederland (indexcijfers, 2012/2013 = 100)

Bron: DUO, bewerking Etil

- Het recent verschenen SER-advies over het beroepsonderwijs⁵ laat zien dat bij de afgenomen belangstelling voor de BBL diverse factoren een rol spelen. Zo is er de invloed van conjuncturele schommelingen en de stijging van het opleidingsniveau. Maar ook het imago van het praktijkleren en de BBL, studie- en beroepskeuze, de invloed van overheidsbeleid (de verzwaarde eisen voor taal en rekenen en de komst van keuzedelen) en veranderingen op de arbeidsmarkt in relatie tot arbeidscontracten hebben effect op de BBL.
- Er blijft echter behoefte aan vakkrachten uit het BBL en dan in het bijzonder in specifieke sectoren zoals de techniek en de zorg. Als de BBL verder afkalft, dan kan dit veel jongeren

⁵ SER (2016). Conceptadvies Toekomstgericht Beroepsonderwijs.

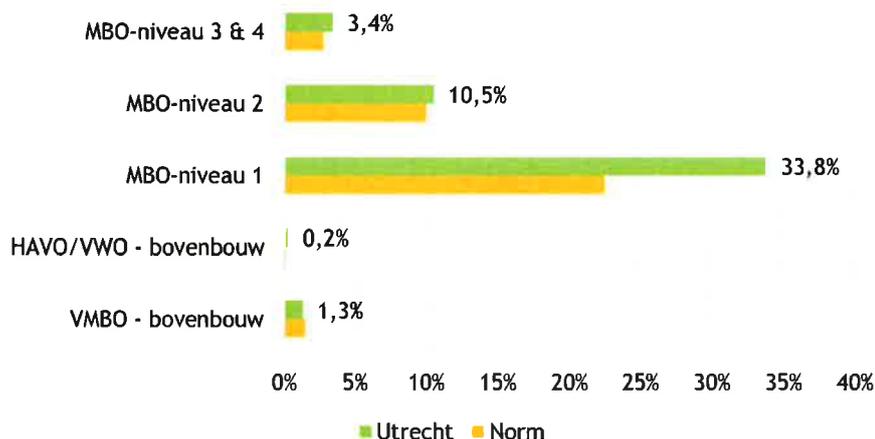
een startkwalificatie kosten en kan dit een negatief effect hebben op het vakmanschap in Nederland als geheel maar ook in Utrecht.

2.3 Uitval, gediplomeerden en doorstroom

Voortijdig schoolverlaters

- Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo-diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers aan het begin van het schooljaar.
- Op landelijk niveau hebben 24.350 jongeren in het schooljaar 2014-2015 het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het landelijk percentage vsv'ers is gedaald tot 1,8. In RMC⁶-regio Utrecht lag het vsv-percentage voor vo en mbo samen in 2014 onder het landelijk gemiddelde met 1,6% (1.050 jongeren).
- In figuur 2.7 is het vsv-percentage in RMC-regio Utrecht weergegeven naar onderwijstype. De percentages voor Utrecht zijn daarbij telkens afgezet tegen de landelijke norm, streefpercentages. Het vsv-percentage ligt in het voortgezet onderwijs (totaal 0,4%) lager dan in het mbo (totaal 5,6%). Verder neemt het vsv-percentage af naarmate het mbo-niveau toeneemt, 33,8% op mbo-niveau 1 en 3,4% op mbo-niveau 3 en 4.

Figuur 2.7 Vsv-percentage naar onderwijstype 2014-2015, voortgezet onderwijs en mbo, RMC-Utrecht en landelijke streefpercentage (norm)

Bron: Ministerie OCW (vsv-verkenner)

Slagingspercentage vmbo

- Het slagingspercentage voor het totale vmbo schommelt zowel in Utrecht als in Nederland als geheel tussen de 93% en 95%.
- In de basisberoepsgerichte leerweg slaagt het grootste deel van de eindexamenkandidaten: gemiddeld 96% zowel in Utrecht als landelijk. Daar doen de examenkandidaten uit de kaderberoepsgerichte leerweg met ongeveer 94% weinig voor onder.
- Voor de theoretische leerweg slagen de leerlingen in Utrecht met 92% net iets minder vaak dan landelijk (93%). Voor de gemengde leerweg schommelen de slagingspercentages in Utrecht vrij sterk. Dit wordt vooral veroorzaakt door het geringe aantal examenkandidaten

⁶ Alle gemeenten participeren in één van de 39 RMC-regio's (Regionaal Meld- en Coördinatiepunt); per RMC-regio is er één contactgemeente die de melding en registratie van voortijdig schoolverlaters coördineert.

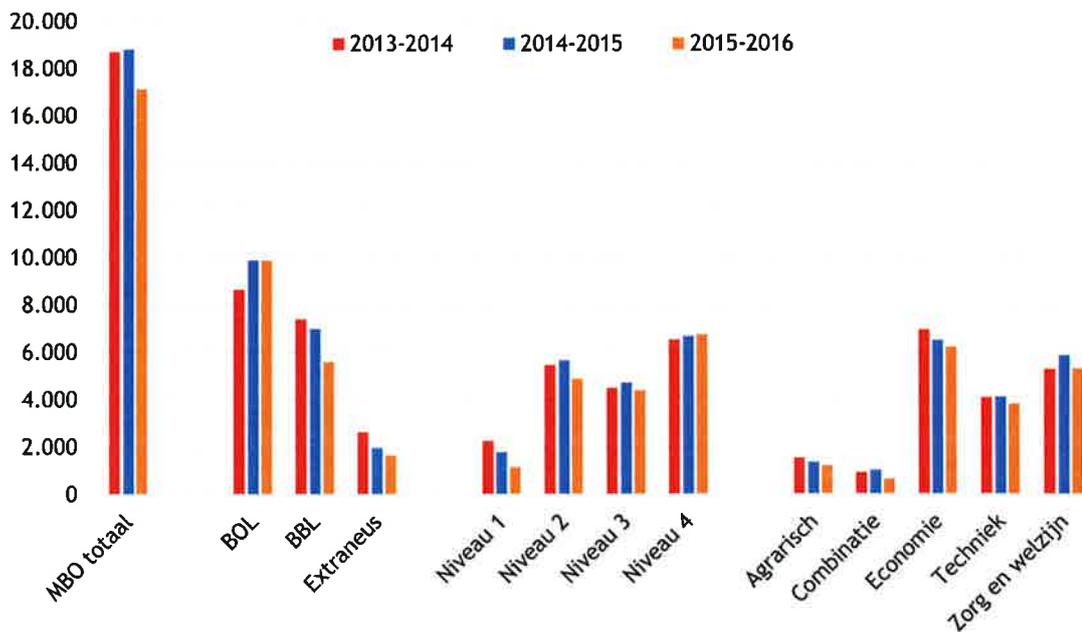

in deze leerweg. Landelijk slaagt tussen de 87% en de 90% van de examenkandidaten in vmbo-gl.

Gediplomeerden mbo

- In het schooljaar 2015-2016 behaalden 17.150 leerlingen in Utrecht een mbo diploma. Ten opzichte van een jaar eerder nam het aantal gediplomeerden af met 9%. Deze daling was vergelijkbaar met Nederland.
- De meeste mbo-gediplomeerden in Utrecht behaalden een diploma in een BOL-opleiding, op mbo-niveau 4 en in de richting economie (figuur 2.8). Met name bij BOL-opleidingen en op niveau 4 groeide het aantal mbo-gediplomeerden in Utrecht.
- Bij BBL-opleidingen, op niveau 1 en 2 en in de gecombineerde opleidingsrichting nam het aantal gediplomeerden in Utrecht af.

Figuur 2.8 Mbo-gediplomeerden naar leerrichting, leerweg en schooljaar in Utrecht

Bron: DUO, bewerking Etil

Doorstroom van vmbo naar mbo

- Uit landelijk onderzoek van ROA blijkt dat bijna alle vmbo-gediplomeerden doorstromen naar vervolgonderwijs. Dit geldt voor 99% van de leerlingen uit de gemengde leerweg, 98% van de leerlingen uit de theoretische en de kaderberoepsgerichte leerweg en voor 96% van de leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg⁷.
- Van de Utrechtse vmbo-gediplomeerden uit 2011 stroomde volgens gegevens van het CBS 87% door naar het mbo. Het landelijk percentage was 88%.

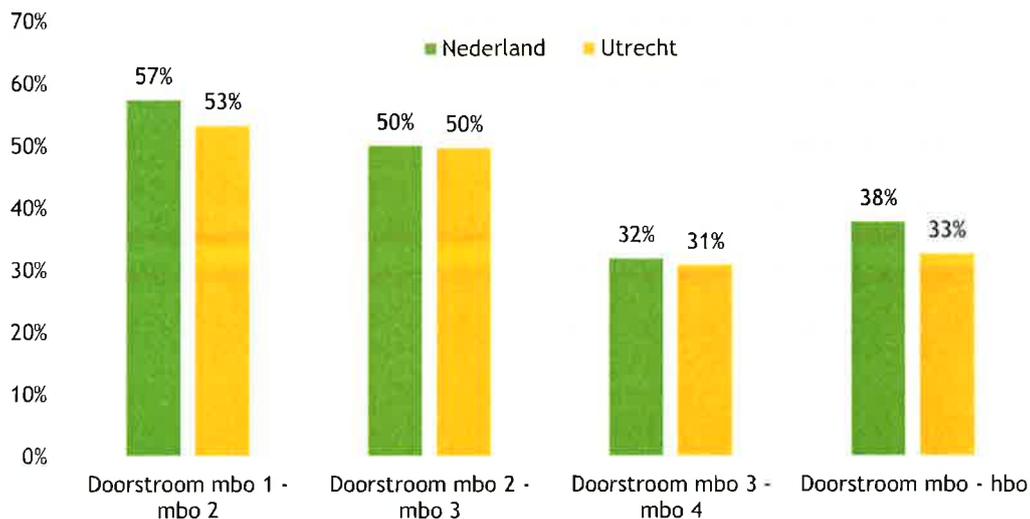
Doorstroom binnen mbo en van mbo naar hbo

- Gemiddeld ligt de doorstroom in Utrecht lager dan landelijk (figuur 2.9). Met name de doorstroom van mbo 1 naar mbo 2 en van mbo naar hbo is in Utrecht lager dan landelijk. Overigens is het gemiddelde opleidingsniveau in Utrecht al hoger. In Utrecht is de afgelopen jaren het aantal gediplomeerden op niveau 1 laag en fors gedaald.

⁷ Bron: ROA (2016). Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Figuur 2.9 Doorstroom van leerlingen naar hogere opleidingsniveaus in Utrecht en Nederland

Bron: DUO (mbo-hbo), SBB (binnen mbo), bewerking Etil

Associate degree

- Associate degree opleidingen bieden een goede kans voor MBO-4 gediplomeerden om hun opleidingsniveau te verhogen, doordat de opleiding aan studenten zowel een hogere arbeidsmarktkwalificatie kan opleveren, als een verbinding naar het HBO kan bieden zonder dat zij zich meteen moeten vastleggen voor vier jaar vervolgonderwijs. Associate degree opleidingen worden aangeboden door de hogescholen, maar liggen qua niveau tussen MBO-4 en HBO Bachelor in.
- Landelijk is het aantal inschrijvingen in Associate degree opleidingen in de afgelopen vier jaar meer dan verdubbeld van 1.900 in 2011/2012 tot 4.000 in 2015/2016. In Utrecht is het aantal inschrijvingen echter maar zeer beperkt en bovendien juist gehalveerd in dezelfde periode, van 222 in 2011/2012 tot 113 in 2015/2016. Slechts 2,8% van alle deelnemers in een Associate degree opleiding volgt deze opleiding in Utrecht.

2.4 Leren en werken

De combinatie van leren en werken is een belangrijk middel om werknemers te werven, terwijl leerbanen goed aansluiten op de wens van veel studenten om te leren in de praktijk.

Kans op stage (mbo)

- In onderstaand overzicht (tabel 2.3) staan per arbeidsmarktregio de beroepsgroepen waar de meeste en minste kansen liggen voor studenten om een stage of leerbaan te vinden in 2016.
- In de provincie Utrecht zijn er op 1 oktober 2016 bijna 17.000 erkende leerbedrijven die stages aanbieden. Bijna 30% van de erkende leerbedrijven is actief in de sector zorg, welzijn en sport (ruim 4.800 leerbedrijven), gevolgd door voedsel, groen en gastvrijheid (20%) en zakelijke dienstverlening (16%).
- Medio 2016 is SBB de campagne gestart 'Haal de toekomst in huis'. De campagne roept bedrijven op een leerbedrijf te worden, zodat meer leerlingen de kans krijgen om via een leerbaan een diploma te halen. Sinds de start van de campagne zijn er al 12.000 leerbanen bijgekomen. Hoeveel van deze extra leerbanen binnen de provincie Utrecht vallen is

momenteel nog onbekend. Er lijkt landelijk in elk geval sprake te zijn van een herstel van het aanbod aan leerbanen.

Tabel 2.3 Kans op stage per arbeidsmarktregio, 2016

	Richtingen met meeste kans op stage		Richtingen met minste kans op stage	
Midden-Utrecht	Retail	Goed	ICT	Matig
	Gastvrijheid	Goed	Mode, interieur, textiel en tapijt	Matig
	Voeding	Ruim voldoende	Procesindustrie en laboratoria	Matig
	Welzijn	Ruim voldoende	Office	Matig
Amersfoort e.o.	Burgerlijke en utiliteitsbouw	Ruim voldoende	Carrosserie	Matig
	Retail	Goed	Procesindustrie en laboratoria	Matig
	Gastvrijheid	Ruim voldoende	Carrosserie	Matig
	Voeding	Ruim voldoende	Uiterlijke verzorging	Matig
	Hout en meubel	Ruim voldoende	Mode, interieur, textiel en tapijt	Matig
	Welzijn	Ruim voldoende		
Food Valley	Financiële diensten	Ruim voldoende		
	Voeding	Ruim voldoende	Zorg	Matig
	Hout en meubel	Ruim voldoende	Groen	Matig
	Gastvrijheid	Ruim voldoende	Carrosserie	Matig
Gooi en Vechtstreek	Transport en logistiek	Ruim voldoende	Uiterlijke verzorging	Matig
	Retail	Ruim voldoende	Mode, interieur, textiel en tapijt	Matig
	Voeding	Ruim voldoende	Juridisch	Matig
	Burgerlijke en utiliteitsbouw	Ruim voldoende		
Gooi en Vechtstreek	Uiterlijke verzorging	Ruim voldoende	Mobiliteit	Matig
			Zorg	Matig
			Mode, interieur, textiel en tapijt	Matig

Bron: SBB, Basiscijfers Jeugd (juni 2016)

Assistentopleidingen & leerwerktrajecten (vmbo)

- In het vmbo zijn trajecten ingesteld voor leerlingen voor wie een volledig vmbo-examen niet haalbaar is, maar die wel begeleid moeten worden naar een startkwalificatie. Voorbeelden zijn assistentopleidingen (AO) en leerwerktrajecten (LWT). In die opleidingen ligt minder nadruk op theoretische vakken en meer op praktijkgericht leren. AO worden in het vmbo afgesloten met een mbo-1 diploma en LWT worden afgesloten met een diploma vmbo-bl met aantekening LWT.
- Het aandeel leerlingen dat landelijk een LWT volgt in vmbo-bl is tussen 2012-2013 en 2014-2015 licht gedaald van 9,7% (1.962) naar 8,4% (1.754). In Utrecht steeg in dezelfde periode het aantal LWT-leerlingen met 40% (van 82 naar 115). Het aandeel leerlingen dat landelijk een AO volgt in vmbo-basis is in dezelfde periode gedaald van 3,8 (773) naar 2,2% (461). In Utrecht daalde het aantal AO-leerlingen van 94 naar 23.
- De teruglopende leerlingaantallen in zowel LWT als AO worden niet veroorzaakt door een teruglopende behoefte aan deze trajecten; deelnemers zijn er juist bij gebaat. Belangrijke belemmeringen die tot nu toe uit het onderzoek naar voren komen, hebben te maken met de samenwerking en afspraken tussen vmbo en mbo⁸.

⁸ ResearchNed (2015). Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo. Rapport 1-meting

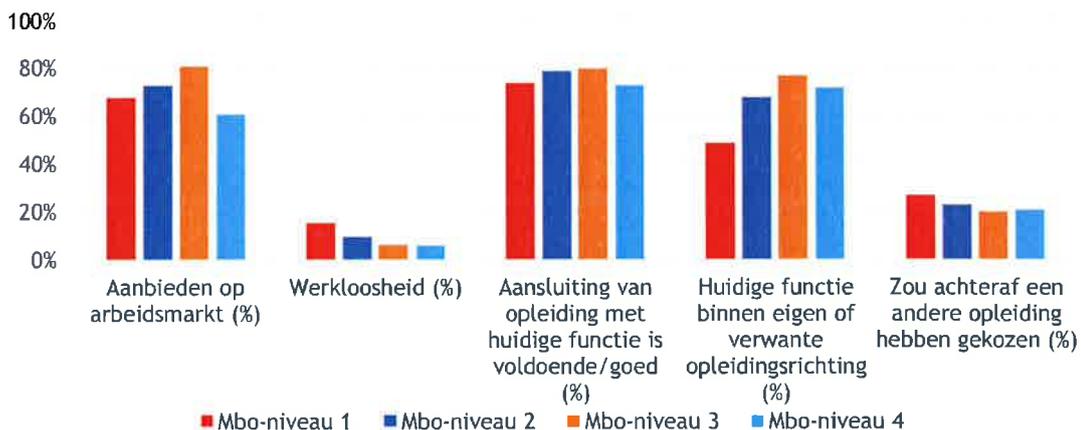

2.5 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

Wat doen mbo-leerlingen na afstuderen?

- Jaarlijks verricht het ROA onderzoek⁹ onder schoolverlaters (vmbo, mbo, havo, vwo en hbo) naar de overgang van school naar de arbeidsmarkt of vervolgopleiding. De respondenten worden ongeveer anderhalf jaar na het afronden van de opleiding bevraagd, het zijn dus schoolverlaters uit het schooljaar 2013-2014.
- In figuur 2.10 staan per mbo-opleidingsrichting enkele kenmerkende resultaten uit het schoolverlatersonderzoek. Uit het onderzoek blijkt het volgende:
  - Gediplomeerden van mbo-niveau 4 bieden zich minder vaak aan op de arbeidsmarkt dan gediplomeerden van andere mbo-niveaus. Zij volgen vaker vervolgonderwijs. Mogelijk omdat alleen zij door kunnen stromen naar het HBO.
  - Naarmate het opleidingsniveau stijgt zijn mbo-gediplomeerden minder vaak werkloos en hebben ze vaker een baan binnen de eigen of een verwante opleidingsrichting.
  - Over het algemeen beoordelen de mbo-gediplomeerden van alle mbo-niveaus de aansluiting tussen opleiding en functie als voldoende of goed (73% tot 80%).
  - Zo'n 20% van de MBO-gediplomeerden zou achteraf gezien voor een andere opleiding hebben gekozen..

Figuur 2.10 Overgang onderwijs naar arbeidsmarkt voor mbo-gediplomeerden in Nederland, 2013-2014

Bron: ROA (SIS).

- Zoomen we verder in op de indicator *spijt van de gekozen mbo-opleiding* dan blijkt dat er nogal verschillen tussen beroepsopleidingen bestaan. Als mensen spijt hebben van hun studiekeuze, hangt dit sterk samen met de uiteindelijke arbeidsmarktpositie van de opleiding.

Tabel 2.4 Spijt van gevolgde opleiding naar mbo-niveau en mb-sector, Nederland

MBO sector	niveau-1	niveau-2	niveau-3	niveau-4
MBO landbouw	17%	20%	21%	26%
MBO techniek	20%	17%	16%	20%
MBO economie	28%	28%	26%	23%
MBO zorg en welzijn	24%	22%	15%	16%
MBO gedrag en maatschappij			22%	23%

Bron: ROA (SIS)

⁹ ROA (2016). Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015.

In welke beroepen is momenteel sprake van tekorten of overschotten?

- De afgelopen kwartalen neemt de werkloosheid relatief snel af, terwijl het aantal vacatures stijgt. Dit heeft tot gevolg dat het aantal beroepen waarvoor sprake is van een krappe arbeidsmarkt toeneemt. In tabel 2.5 is een top tien weergegeven van beroepen waarvoor sprake is van een krappe arbeidsmarkt. Er is in Utrecht vooral veel vraag naar verpleegkundigen en mensen met een ICT-beroep.
- Ondanks dat de krapte geleidelijk toeneemt, zijn er nog steeds beroepen waarvoor sprake is van een ruime arbeidsmarkt. In Utrecht is er momenteel een ruime arbeidsmarkt voor maatschappelijk werkers, medewerkers drukkerij en kunstnijverheid, leerkrachten basisonderwijs, hulpkrachten bouw en industrie en fotografen en interieurontwerpers.

Tabel 2.5 Spanningsindicator UWV, arbeidsmarktregio's Utrechtse gemeenten, 3^e kwartaal 2016

Ruime beroepen	Krappe beroepen
1 Maatschappelijk werkers	Verpleegkundigen (mbo)
2 Medewerkers drukkerij en kunstnijverheid	Databank- en netwerkspecialisten
3 Leerkrachten basisonderwijs	Gespecialiseerd verpleegkundigen
4 Hulpkrachten bouw en industrie	Software- en applicatieontwikkelaars
5 Fotografen en interieurontwerpers	Machinemonteurs
6 Onderwijskundigen en overige docenten	Keukenhulpen
7 Managers commerciële en persoonlijke dienstverlening	Vuilnisophalers en dagbladenbezorgers
8 Verleners van overige persoonlijke diensten	Financieel specialisten en economen
9 Uitvoerend kunstenaars	Juristen
10 Procesoperators	Vrachtwagenchauffeurs

Bron: UWV, bewerking Etil

Verwachte toekomstige aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt in Utrecht

- De toekomstige arbeidsmarktsituatie (2020) levert volgens ROA voor werkgevers in Utrecht meer knelpunten op in de personeelsvoorziening dan de huidige situatie. Dit biedt kansen voor werkzoekenden. Er zijn echter verschillen tussen opleidingsniveaus en -richtingen.
- Wisselende arbeidsmarktperspectieven (tabel 2.6): Door de trend van upgradering zijn de arbeidsmarktperspectieven lang niet voor alle schoolverlaters die tussen 2015 en 2020 de arbeidsmarkt op stromen, goed:
  - voor vmbo opleidingsrichtingen zeer slecht zijn. Het vmbo is dan ook niet bedoeld als voorbereiding op de arbeidsmarkt: leerlingen hebben immers nog geen startkwalificatie;
  - slecht tot redelijk zijn voor gediplomeerden van beroepsopleidingen op middelbaar niveau. Binnen het mbo zijn de perspectieven voor mbo 4 beter dan de perspectieven voor mbo 2/3 gediplomeerden; en
  - beter worden naarmate het opleidingsniveau hoger ligt.
- De beste perspectieven zijn er voor mensen met een mbo-opleiding in techniek. De vooruitzichten zijn volgens ROA minder gunstig voor afgestudeerden van opleidingen groen, economische of zorgopleidingen. Het grote aantal schoolverlaters in deze richtingen en het relatief grote aantal geregistreerde werkzoekenden is meer dan voldoende om de baanopeningen in te vullen. Een eventuele kentering met betrekking tot de huidige beleidskeuzes in zorg en welzijn kan dan toch resulteren in knelpunten.

Tabel 2.6 Toekomstig arbeidsmarktperspectief tot 2020 naar opleiding en arbeidsmarktregio

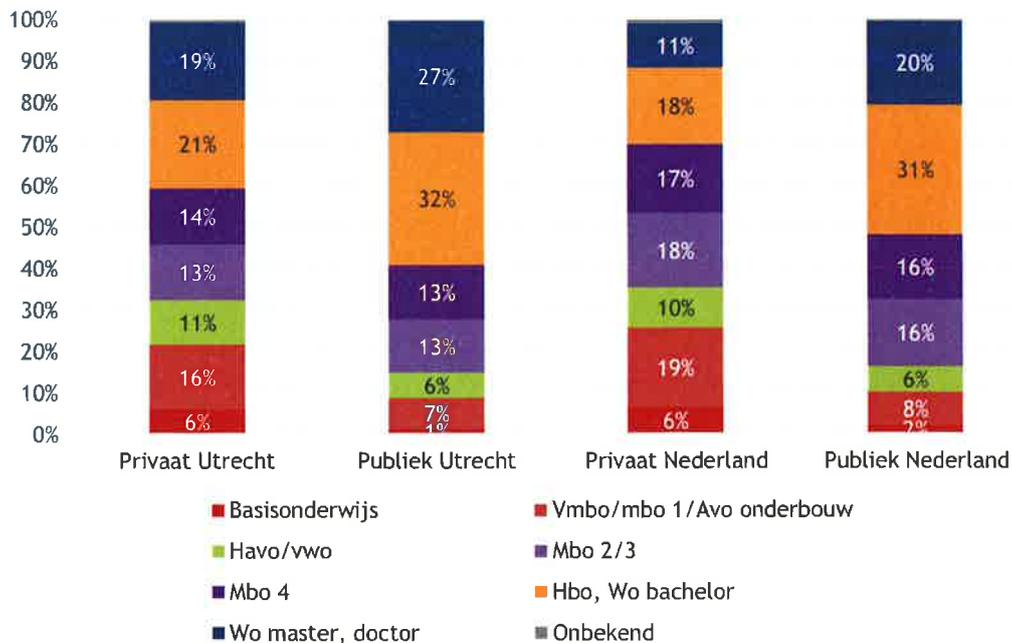
Opleiding	Nederland	Midden-Utrecht	Amersfoort	Food Valley	Gooi en Vechtstreek
Totaal Mbo 2/3		Redelijk	Redelijk	Matig	Redelijk
Mbo 2/3 Economie	Matig	Matig	Matig	Matig	Redelijk
Mbo 2/3 Groen	Redelijk	Redelijk	Goed	Goed	Slecht
Mbo 2/3 Techniek	Redelijk	Goed	Goed	Matig	Redelijk
Mbo 2/3 Zorg en welzijn	Slecht	Slecht	Slecht	Slecht	Matig
Totaal Mbo 4		Matig	Matig	Matig	Redelijk
Mbo 4 Economie	Matig	Matig	Matig	Matig	Redelijk
Mbo 4 Groen	Goed	Matig	Slecht	Matig	Slecht
Mbo 4 Techniek	Redelijk	Goed	Redelijk	Redelijk	Goed
Mbo 4 Zorg en welzijn	Slecht	Slecht	Slecht	Slecht	Matig
Totaal Hbo		Matig	Redelijk	Matig	Goed

Bron: ROA, UWV Regio in beeld.

Waar werken mensen met een vmbo en een mbo-opleiding?

- In figuur 2.11 staat het huidige opleidingsniveau van werkenden in Utrecht en Nederland. De verdeling over de opleidingsniveaus verschilt nogal tussen publieke en private sectoren. Vooral in de publieke sector werkt slechts 28% met een opleidingsniveau lager dan mbo-niveau 3. In de marktsectoren is dit aandeel 46%.
- Vergeleken met Nederland valt op dat het opleidingsniveau, vooral op wo-niveau, zowel in de publieke als de private sector gemiddeld in Utrecht hoger ligt.

Figuur 2.11 Opleidingsniveau werkenden in publieke/private sector in Utrecht en Nederland, 2015

Bron: CBS (EBB 2015)

2.6 Samenvattend

Organisatie onderwijs en deelnemers

- Utrecht heeft een voldoende groot aanbod aan middelbare scholen en mbo-instellingen.
- De verdeling van het aantal leerlingen woonachtig in Utrecht komt grotendeels overeen met de landelijke verdeling. Wat opvalt is het grote aantal deelnemers aan het onderwijs, terwijl het aantal mbo-deelnemers iets lager ligt dan in Nederland.
- Wat betreft de ontwikkeling van de leerlingenaantallen volgt Utrecht de landelijke ontwikkelingen: het aantal mbo-leerlingen is de afgelopen jaren iets afgenomen, terwijl het aantal vmbo-leerlingen toegenomen is. Het is de verwachting dat in Utrecht het toekomstige aantal leerlingen in het vmbo en mbo stabiel tot licht stijgend zal zijn.
- Zowel in Nederland als Utrecht geldt dat het aantal leerlingen op de mbo-niveaus 1, 2 en 3 afgenomen is in de laatste jaren en het aantal deelnemers op mbo-niveau toegenomen is.
- In de afgelopen vier jaar is het aantal BBL-leerlingen aanzienlijk afgenomen, hetgeen mede veroorzaakt wordt door conjuncturele schommelingen, stijging van het opleidingsniveau, invloed overheidsbeleid en het imago van het praktijkleren en de BBL.

Uitval, gediplomeerden en doorstroom

- In Utrecht ligt het percentage vsv'ers met 1,6% onder het landelijke gemiddelde. Het vsv-percentage ligt in het voortgezet onderwijs lager dan in het mbo. Verder neemt het vsv-percentage af naarmate het mbo-niveau toeneemt.
- De meeste mbo-gediplomeerden in Utrecht behaalden een mbo-diploma in een BOL-opleiding, op mbo-niveau 4 en in de richting economie.
- Gemiddeld ligt de doorstroom naar hoger opleidingsniveaus in Utrecht iets lager dan landelijk.
- In Utrecht is het aanbod en aantal inschrijvingen in Associate degree opleidingen beperkt. Landelijk neemt de deelname toe, hetgeen in Utrecht niet het geval is.

Leren en werken

- In Utrecht zijn er op 1 oktober 2016 bijna 17.000 erkende leerbedrijven die stages aanbieden. Er blijven echter richtingen waarvoor het lastig is om een stageplek te vinden.
- In Utrecht steeg het aantal deelnemers aan leerwerktrajecten (LWT) van 82 naar 115 in de periode 2012/2013-2014/2015. De samenwerking en afspraken tussen vmbo en mbo kunnen belemmerend werken, hetgeen vooral landelijk terug te zien is.

Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

- Naarmate het opleidingsniveau stijgt zijn mbo-gediplomeerden minder vaak werkloos en hebben ze vaker een baan binnen de eigen of een verwante opleidingsrichting.
- In Nederland heeft één op de vijf leerlingen spijt van de gevolgde opleiding. Als mensen spijt hebben van hun studiekeuze, hangt dit sterk samen met de uiteindelijke arbeidsmarktpositie van de opleiding.
- De krapte op de arbeidsmarkt is het afgelopen jaar, als gevolg van dalende werkloosheid en stijgende vacatureaantallen, toegenomen. In Utrecht is er momenteel vooral veel vraag naar verpleegkundigen en mensen met een ICT-opleiding.
- De toekomstige arbeidsmarktsituatie levert voor werkgevers in Utrecht meer knelpunten op in de personeelsvoorziening dan de huidige situatie, hetgeen kansen voor werkzoekenden biedt. Er zijn echter grote verschillen tussen niveaus en richtingen.
- Mensen met een mbo-opleiding in techniek hebben goede vooruitzichten op werk. Afgestudeerden van opleidingen groen, economie of zorg hebben minder kansen.
- Het aandeel werkzame personen met een opleidingsniveau lager dan mbo-niveau 3 ligt in de publieke sector (28%) lager dan in de private sectoren (46%). Het gemiddelde opleidingsniveau van de werkzame personen in Utrecht ligt hoger dan in Nederland.

3 TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

Naast regionaal specifieke kenmerken van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt (hoofdstuk 2), ondervindt de provincie Utrecht ook de invloed van nationale en internationale ontwikkelingen. Dit hoofdstuk behandelt de meest relevante trends die direct en indirect van invloed zijn op de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Een PESTLE-analyse¹⁰, met daarin demografie, politiek, economie, sociaal en technologie, is geschikt voor deze omgevingsanalyse. Hierna worden deze factoren en hun invloed op onderwijs en arbeidsmarkt meer in detail beschreven.

3.1 Demografische trends en ontwikkelingen

- **Trek naar de Randstad:** De bevolking in Nederland blijft de komende decennia groeien. Verwacht wordt dat er tot 2050 ruim 1,1 miljoen mensen bij komen. Bijna drie kwart van die groei zal plaatsvinden in de grotere gemeenten met 100.000 of meer inwoners, De G4 Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, zijn samen goed voor een derde van de Nederlandse bevolkingsgroei tot 2030.
- **Vergrijzing:** Het aantal 75-plussers zal toenemen, terwijl het aantal jongeren stabiel blijft. De krimp zit vooral bij de 40- tot 70-jarigen. Dit betekent dat de potentiële beroepsbevolking tot 2050 in Nederland met ruim een half miljoen zal afnemen. Tot 2021 neemt de Nederlandse potentiële beroepsbevolking echter nog toe tot 13 miljoen. Pas daarna zet de krimp in. Ook in Utrecht treedt de vergrijzing slechts selectief op. In een aantal gemeenten stijgt het aandeel 65-plussers fors: Stichtse Vecht, Oudewater, Houten, Utrechtse Heuvelrug en Eemnes¹¹.
- **Pendel en migratie:** De provincie Utrecht ligt centraal in Nederland, heeft een hoge werkgelegenheidsfunctie en een uitgebreid aanbod van opleidingen. Hierdoor is de inkomende pendel/migratie naar Utrecht relatief hoog. De minder grote uitgaande pendel heeft vooral betrekking op hoogopgeleiden.

3.2 Politiek-bestuurlijke trends en ontwikkelingen

- **Aanpassingen Wet werk en zekerheid:** De rechtspositie van flexwerkers is gewijzigd: het ontslagrecht wordt eenvoudiger, sneller en minder kostbaar voor werkgevers en de maximale duur van de WW wordt teruggebracht.
- **Invoering Participatiewet en Wet Banenafpraak:** De overheid kiest voor een meer activerende aanpak, waarbij iedereen die (gedeeltelijk) kan werken ook naar vermogen zou moeten werken.
- **Stapsgewijze verhoging pensioenleeftijd:** Vergrijzing leidt weliswaar tot vervangingsvraag, maar die is door het versneld verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd en het afschaffen van de VUT minder dan eerder werd verwacht.¹²
- **Invoering passend onderwijs:** Een van de uitgangspunten van de Wet passend onderwijs is dat kinderen bij voorkeur naar het regulier onderwijs gaan. Meer leerlingen die eerst naar het speciaal onderwijs gingen, gaan nu naar het reguliere onderwijs. In het reguliere vmbo

¹⁰ PESTLE staat voor Political, Economic, Social, Technological, Legal en Environmental. Een Pestle-analyse wordt vooral toegepast bij analyses van macro omgevingsfactoren die van belang zijn voor het managen of optimaliseren van processen.

¹¹ EBU (2016). Omgevingstrends en SWOT-analyse Utrecht 2016.

¹² De AOW-leeftijd gaat vanaf 2016 versneld omhoog naar 66 jaar in 2018 en 67 jaar in 2021. Vanwege de gestegen levensverwachting gaat de AOW-leeftijd zeer waarschijnlijk in 2022 nog eens drie maanden omhoog. Zo is in ieder geval overeengekomen door de regering. Of dit na de verkiezingen ook daadwerkelijk wordt vastgelegd moet nog blijken.

en mbo stromen daardoor meer leerlingen die extra aandacht nodig hebben wat kan leiden tot overbelasting van de docenten en minder aandacht voor de overige leerlingen.

- **Invoering Associate degrees:** De tweejarige Associate degrees (Ad's) verlagen de drempel van het hoger onderwijs voor mbo-gediplomeerden. Het aanbod van AD's bij hogescholen in de provincie Utrecht blijkt echter nog beperkt (zie hoofdstuk 2).
- **Invoering Entree opleiding:** De instroom zonder diploma voor mbo-niveau 2 kwam in 2014 te vervallen. Voor jongeren zonder vooropleiding is er een entreeopleiding, die hen voorbereidt op een mbo-2 opleiding. De entreeopleiding vervangt het mbo-niveau 1 en de AKA-opleidingen¹³. De mbo-1 opleidingen zijn met name in Utrecht sterk gemarginaliseerd (hoofdstuk 2).
- **Meer flexibiliteit in onderwijs:** Onderwijsinstellingen in zowel het hoger onderwijs als het middelbaar beroepsonderwijs krijgen van de overheid meer ruimte om maatwerk te leveren, onder meer via experimenten met vraagfinanciering, pilots van flexibele opleidingstrajecten en de introductie van certificaten in het mbo. Voor werkenden wordt het daardoor aantrekkelijker en gemakkelijker om tijdens de loopbaan nieuwe vaardigheden en kennis te verwerven. Voor werkgevers is het voordeel dat ze kunnen investeren in kortere opleidingstrajecten die aansluiten bij de kennis en vaardigheden die nodig zijn op de werkvloer. Ook zet de overheid in op officiële erkenning van eerder verworven competenties en duurzame inzetbaarheid (leren op het werk). Dat kan (intersectorale) baanwisselingen vergemakkelijken.
- **Ontwikkeling cascade bekostiging in het mbo:** De bekostiging wordt minder naarmate de student langer in het mbo zit. Dit model prikkelt scholen het onderwijs in het eerste jaar te intensiveren en de studie als geheel compacter te maken.

Regionaal beleid aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt: wat doen andere provincies?

Provincie Utrecht is voor het bepalen van haar eigen rol op het thema 'aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt' benteuwd naar de rol die andere provincies op dit thema nemen. Daarom zijn diverse provincies bevroegd over hun arbeidsmarktbeleid. Uiteindelijk hebben de Provincie Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant, Friesland, Limburg, Flevoland, Noord-Holland en Zuid-Holland input geleverd¹⁴.

De verkenning laat zien dat binnen het thema 'aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt' de werkwijze (positie op de agenda/inzet personeel en financiën) verschilt, maar dat de provincies veelal dezelfde prioriteiten binnen het thema hebben aangebracht. De belangrijkste prioriteiten zijn:

- a. Aansluiting van de onderwijsinfrastructuur op de behoeften van het bedrijfsleven
- b. Voldoende geschoold technisch personeel
- c. Noodzaak 'leven lang leren'
- d. Arbeidsmarktinformatie

Op het gebied van de arbeidsmarkt initieert, signaleert, vertegenwoordigt, faciliteert en financiert de provincie veelal. Zij kent zichzelf de rol toe van verbinder en soms regisseur. Toch willen provincies verantwoordelijkheden daar laten waar ze horen en vooral zoveel mogelijk optrekken met primair verantwoordelijke partijen die immers inhoudskundig zijn. Eventuele veranderingen moeten ook daar plaatsvinden. Daarom wordt er veelal met regionale partners (in triple-helix verband) samengewerkt.

¹³ AKA-opleiding staat voor Arbeidsmarktqualificerende Assistentenopleiding

¹⁴ De reacties van de afzonderlijke provincies zijn verkrijgbaar via de opdrachtnemer.

3.3 Economische trends en ontwikkelingen

- **Economische groei:** In Utrecht groeide de regionale economie in 2015 met 2,6% tegenover 2% landelijk¹⁵. Volgens de Macro Economische Verkenning 2017 zet het herstel van de Nederlandse economie door en is er 2016 en 2017 een groei te verwachten met 1,7%. Door de aantrekkende economie en toegenomen bedrijvigheid is het de verwachting dat de werkgelegenheid gaat groeien. Hierdoor zal de werkloosheid afnemen¹⁶.
- **Toenemende arbeidsmarktspanning:** Door de economische groei kunnen knelpunten ontstaan in de beschikbaarheid van personeel. Soms is de instroom van schoolverlaters namelijk onvoldoende groot om in de groeiende personeelsvraag te voorzien. Bovendien sluiten opleiding, werkervaring, vaardigheden en competenties vaak niet goed aan bij de wensen van werkgevers, waardoor ook kwalitatieve knelpunten in de personeelsvoorziening ontstaan¹⁷.
- **Toenemende flexibilisering:** Momenteel heeft ongeveer 35% van de werkzame beroepsbevolking een flexibele arbeidsrelatie of is zzp'er. De extreme groei van flexwerk is een typisch Nederlands verschijnsel.¹⁸ Verder wordt er steeds meer in deeltijd gewerkt, ook een Nederlands verschijnsel. Het aantal flexibele contracten is vooral onder jongeren en laagopgeleiden sterk gestegen¹⁹. De kans dat een werkend persoon van jonger dan 35 jaar in een vaste arbeidsrelatie werkt, is afgenomen van circa 70% naar 45%. Van de schoolverlaters had in 2005 na anderhalf jaar 70% een vaste baan, nu is dat teruggelopen naar ong. 25%²⁰.
- **Kenniseconomie en Leven Lang Leren:** Vanuit de doelstelling om de kenniseconomie te verbeteren, zet de overheid in op 'leven lang leren'. Nederland scoort vergeleken met andere EU-lidstaten relatief hoog op deelname aan een leven lang leren. Vooral hoogopgeleiden, jongeren en werkenden in de financiële dienstverlening, de gezondheidszorg en het onderwijs nemen deel aan leeractiviteiten in het kader van leven lang leren. Werkenden noemen als belangrijke redenen om een opleiding te volgen dat zij daardoor het werk beter kunnen doen of hun carrièrevooruitzichten kunnen verbeteren²¹. Een kanttekening hierbij is wel dat naast formele bedrijfsopleidingen maar liefst 96% van alle leeractiviteiten van werkenden uit informeel leren op het werk bestaat.²² Verder werkt de groeiende flexibilisering waarschijnlijk remmend op het opleiden van werknemers door werkgevers.
- **Macrodoelmatigheid:** Het opleidingsaanbod is doelmatig als aan de behoefte van jongeren die het onderwijs volgen wordt voldaan (bijv. weinig spijt van de gekozen opleiding), als de opleiding een goed arbeidsmarktperspectief biedt en als het onderwijs in een regio efficiënt is georganiseerd. Er zijn met name verbeteringen te behalen op het terrein van voorlichting aan scholieren. Nog steeds melden veel leerlingen zich aan voor opleidingen, die opleiden voor beroepen waarin grote overschotten op de arbeidsmarkt zijn. Voor de macrodoelmatigheid van Utrecht zijn vooral de volgende sectoren van belang: zorg en welzijn, specialistische zakelijke dienstverlening, informatie en communicatie, financiële dienstverlening en onroerend goed en detailhandel.

¹⁵ Economic Board Utrecht

¹⁶ CPB (2016). Macro Economische Verkenning 2017.

¹⁷ UWV (2016). Regio in Beeld

¹⁸ NRC (17 november 2016). Is flexwerk nu wel of niet goed?

¹⁹ CPB (2015). Macro Economische Verkenning 2016. In Nederland is het aantal personen met een vast contract sinds de start van de crisis in 2008 gedaald met ongeveer 600.000, terwijl de aantallen flexwerkers en zzp'ers juist groeiden. Het aantal flexibele arbeidsrelaties is toegenomen met bijna 280.000 tot 1,5 miljoen en het aantal zzp'ers steeg met circa 180.000 personen tot ongeveer 1 miljoen.

²⁰ ROA (2016). Onderzoek naar schoolverlaters

²¹ CBS (2016). Een leven lang leren in Nederland: een overzicht.

²² ROA (2014). Werken en leren in Nederland.

Top 3. Sectoren met het grootste aantal arbeidsplaatsen in de provincie Utrecht

1. Zorg	80.983
2. Specialistische zakelijke dienstverlening	79.914
3. Detailhandel	71.084

Top 3. Sectoren met de grootste specialisatiegraad in de provincie Utrecht

1. Informatie en communicatie	198%
2. Financiële dienstverlening en onroerend goed	150%
3. Specialistische zakelijke dienstverlening	130%

Naast deze sectoren geldt is er ook aandacht nodig voor de beroepsrichting techniek; in vrijwel alle sectoren is er sprake van een toenemende behoefte aan technisch personeel / technische competenties.

3.4 Sociaal-economische trends en ontwikkelingen

- **Opleidingskeuze jongeren:** arbeidsmarktrelevantie van mbo-opleidingen staat hoog op de politieke agenda. Recent zijn dan ook verschillende projecten en programma's gestart om de transitie van het mbo naar de arbeidsmarkt te verbeteren en om jongeren a) bewust te maken van het belang van het kiezen van een opleiding met goede arbeidsmarktkansen b) hen, indien nodig, in het kader van gesprekken tijdens de aanmelding voor een mbo-opleiding te motiveren voor een opleiding met betere arbeidsmarktperspectieven. De vraag is natuurlijk of bij jongeren zelf het arbeidsmarktperspectief een belangrijke rol speelt in hun keuzeprocess. In tabel 3.1 zijn de belangrijkste redenen voor jongeren om voor een opleiding te kiezen weergegeven. De keuze lijkt op basis van deze tabel toch vooral bepaald te worden door hun interesse in een bepaalde opleiding en niet zozeer door de arbeidsmarktrelevantie.

Tabel 3.1 Belangrijkste reden voor keuze voor de vervolgopleiding, Nederland

Redenen	MBO-BOL	MBO-BBL
Opleiding leukst/meest interessant	52	52
Nodig als voorbereiding voor andere opleiding	23	17
Was advies oude VMBO school	1	1
Was advies huidige MBO school	1	1
Was advies andere school	1	0
Was advies ouders/verzorgers	2	4
Goede kans vinden van werk	10	11
Vrienden gingen naar dezelfde school	1	0
Anders	10	15

Bron: ROA, vmbo-monitor 2015

- **Stijgende arbeidsparticipatie:** De aantrekkende economie, het verhogen van de pensioenleeftijd, de groei van het aantal migranten en de stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen, ouderen en arbeidsgehandicapten zorgen voor een toename van de beroepsbevolking. Tussen 2003 en 2015 nam de totale beroepsbevolking in Utrecht toe van 605.000 tot 687.000, dat is 13,6%. Landelijk bedroeg de stijging 8,7%.
- **Verschillen in kansen:** De kansen op goed onderwijs verschillen tussen leerlingen. Allereerst is het opleidingsniveau van ouders steeds bepalender, ook bij het basisschooladvies. Door gerichtere plaatsing en eerdere selectie komen leerlingen van lager opgeleide ouders op een lager niveau uit dan even slimme leerlingen van hoger opgeleide ouders. De verschillen tussen groepen leerlingen of studenten worden ook groter vanwege

- homogenisering van brugklassen en door selectie in het hoger onderwijs. Ten slotte draagt ook de toename van schaduwonderwijs, zoals huiswerkbegeleiding, bij aan grotere verschillen in onderwijskansen²³.
- **Werken in werkveld opleiding:** Gediplomeerden gaan niet altijd in het werkveld werken waarvoor ze zijn opgeleid. Zo meldde het CBS onlangs dat slechts 53% van de afgestudeerden met een technische opleiding uiteindelijk in een technisch beroep werkzaam is²⁴. Schoolloopbaan- en beroepenvoorlichting blijven dan ook belangrijk.

3.5 Technologische trends en ontwikkelingen

- **Upgrading:** Automatisering, toenemende complexiteit en flexibilisering vragen andere competenties en vaardigheden van de werknemer. Er is een trend van *upgrading* (het toenemen van de opleidingseisen²⁵) zichtbaar: de werkgelegenheid daalt voor beroepen voor middelbaar opgeleiden en groeit voor beroepen voor hoger opgeleiden²⁶. In de figuren 3.1 en 3.2 is de ontwikkeling van het aantal werkzame personen in de provincie Utrecht en Nederland weergegeven naar opleidingsniveau.
Landelijk zien we een gestage toename van het aantal hoogopgeleiden in de beroepsbevolking. Tussen 2003 en 2015 steeg dit aantal fors van 26,5% tot 36% van de werkzame beroepsbevolking. Tegelijkertijd daalde het aantal laagopgeleiden en bleef het aantal middelbaar opgeleiden vrij stabiel.
In Utrecht zien we eenzelfde ontwikkeling van het aantal laag-, middelbaar- en hoogopgeleiden, met als grote verschil dat er in Utrecht al ruim meer hoogopgeleiden zijn dan middelbaar opgeleiden, terwijl dit landelijk nog andersom is op dit moment. De verwachting is dat de stijging van de werkgelegenheid aan de bovenkant doorzet en dat dit vooral ten koste gaat van de werkgelegenheid in het middensegment. Op het lagere niveau zal juist een stabilisatie of zelfs toename van de werkgelegenheid optreden.
- **Polarisatie:** Technologie zal enerzijds resulteren in complexer werk en anderzijds in vereenvoudiging van voorheen complexe taken. Dit gaat ten koste van vooral middenfuncties, vanouds de 'backbone' van organisaties. Daar daalt de werkgelegenheid²⁷ en staan de lonen onder druk. Mensen in deze functies moeten daardoor 'promoveren' of 'demoveren'. Indien mensen demoveren ontstaat, naast mogelijke motivatieproblemen en lagere baantevredenheid, druk op de lonen aan de onderkant. Deze trend waarbij de loonongelijkheid tussen de boven- en onderkant van de arbeidsmarkt toeneemt, wordt polarisatie genoemd²⁸.

²³ Inspectie van het Onderwijs (2016). De Staat van het Onderwijs onderwijsverslag 2014/2015

²⁴ CBS (21 juni 2016). Bijna 30% technisch opgeleide vrouwen werkt in techniek.

²⁵ TNO (2007). De toekomst werkt. De arbeidsmarkt in 2020.

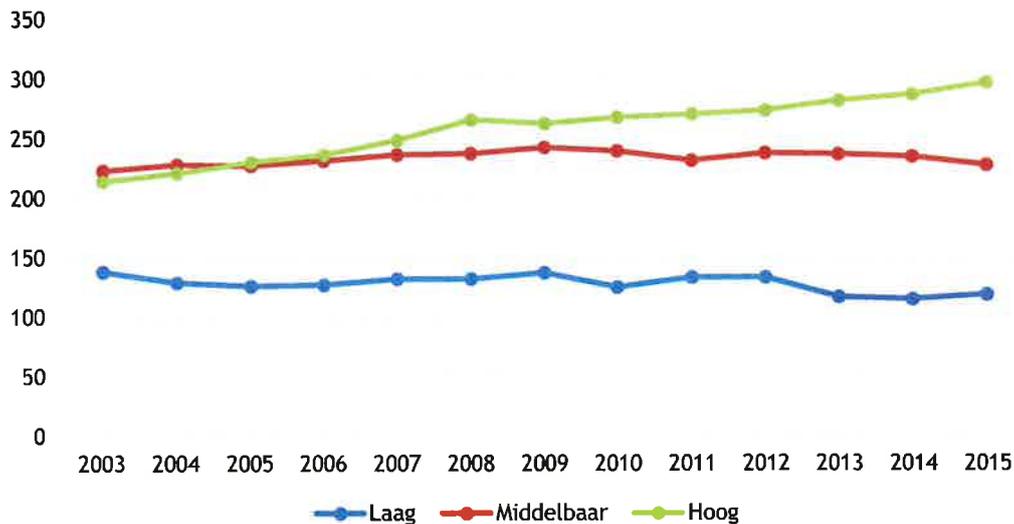
²⁶ Tijdschrift voor Arbeidsmarktvraagstukken (2015-2). Winnaars en verliezers op de arbeidsmarkt 1996-2012.

²⁷ De krimpberoepen zijn veelal technische en industrieberoepen.

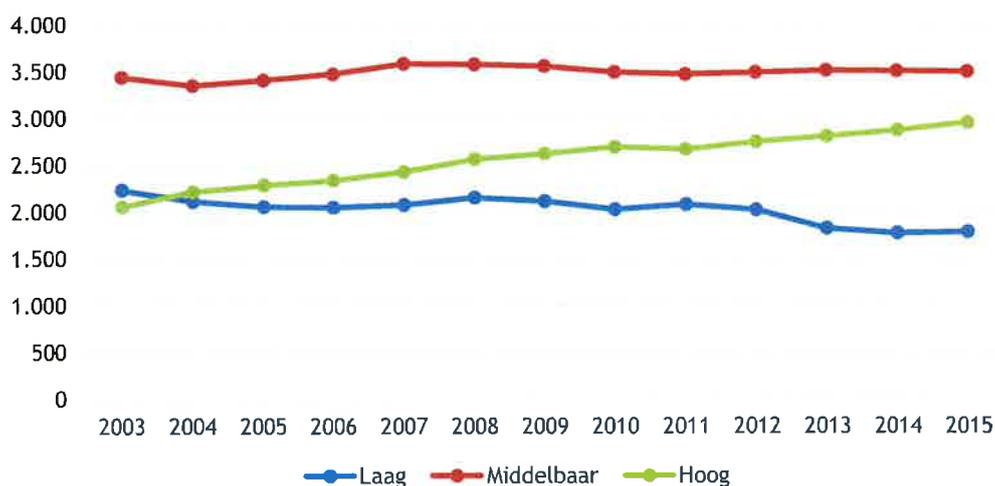
²⁸ CPB (2015). Baanpolarisatie in Nederland.

Figuur 3.1 Ontwikkeling werkzame personen naar opleidingsniveau Utrecht, 2003-2015 (*1.000)

Figuur 3.2 Ontwikkeling werkzame personen naar opleidingsniveau Nederland, 2003-2015 (*1.000)

Bron: CBS, bewerking Etil

- **Verdringing:** Doordat andere kennis, vaardigheden en competenties worden gevraagd zijn overschotten op de arbeidsmarkt ontstaan. Bij een tekort aan banen op eigen opleidingsniveau nemen hoogopgeleiden vaak tijdelijk banen in dezelfde opleidingsrichting op een lager niveau in. Ook nemen hoogopgeleiden als bijbaantje naast hun studie arbeidsplaatsen voor laagopgeleiden in, bijvoorbeeld in de horeca en detailhandel. De kansen voor laagopgeleiden op een baan nemen daardoor af.
- **Trickle-down effect:** door de toegenomen werkgelegenheid voor hoger opgeleiden ontstaat ook meer werk voor lager of ongeschoolden arbeidsmarktkrachten. Utrecht is tot op heden nog niet goed in staat geweest om te profiteren van een dergelijk effect²⁹.

²⁹ PBL (2016). De verdeelde triomf.

3.6 Samenvattend

- Aantrekkende economie en groeiende werkgelegenheid zorgen voor meer kansen op een baan. De Utrechtse economie groeit harder dan het Nederlands gemiddelde.
- Ontwikkelingen die positief doorwerken voor de arbeidsmarkt:
  - In Utrecht treedt de vergrijzing slechts selectief op. Ook van ontgroening is in stedelijke gebieden nog nauwelijks spraken met als gevolg een stabiel tot licht stijgend aantal jongeren.
  - De G4, waartoe ook Utrecht behoort, zijn samen goed voor één derde van de Nederlandse bevolkingsgroei tot 2030.
  - Door de hoge werkgelegenheidsfunctie, het uitgebreid aanbod van opleidingen en de centrale ligging is de inkomende pendel/migratie naar Utrecht relatief hoog is.
- In de nabije toekomst zijn naast kwantitatieve mismatches ook vooral kwalitatieve mismatches te verwachten. Beroepen veranderen qua competenties, terwijl er ook nieuwe beroepen ontstaan. Voor werkgevers is het lastig aan te geven wat de verwachte snelheid van deze veranderingen is en wat de precieze invulling ervan zal worden.
- Voor de macrodoelmatigheid van Utrecht zijn vooral de volgende sectoren van belang: zorg en welzijn, specialistische zakelijke dienstverlening, informatie en communicatie, financiële dienstverlening en onroerend goed en detailhandel.
- Arbeidsmarktrelevantie van mbo-opleidingen staat hoog op de politieke agenda. De opleidingskeuze van jongeren lijkt vooral bepaald te worden door hun interesse in een bepaalde opleiding en niet zozeer de arbeidsmarktrelevantie.
- Niet iedereen zal profiteren van de toegenomen kansen op de arbeidsmarkt:
  - Als gevolg van verdringing nemen de kansen voor laagopgeleiden op een baan af. Het trickle-down effect vindt voorlopig nog beperkt plaats in Utrecht.
- Technologisering gaat ten koste van middenberoepen: hierdoor meer kans op polarisatie en dus toenemende loonongelijkheid tussen boven- en onderkant van de arbeidsmarkt
- Het aantal flexibele contracten is vooral onder jongeren en laagopgeleiden sterk gestegen.
- Belangrijke aanknopingspunten zijn verder:
  - De BBL is een belangrijke leverancier van nieuw arbeidspotentieel, de afname van het aantal leerlingen kan op termijn tot arbeidstekorten leiden of bestaande tekorten verergeren.
  - Gediplomeerden gaan lang niet altijd werken in het werkveld waarvoor ze zijn opgeleid. Er is relatieve onduidelijkheid en onbekendheid van initiatieven als Ad's, LWT en AO, die doorstromen naar hogere opleidingsniveaus juist moeten bevorderen.
  - Leven Lang Leren krijgt in Nederland weliswaar meer aandacht dan elders in de EU maar naast bedrijfsopleidingen bestaat maar liefst 96% van alle leeractiviteiten van werkenden uit informeel leren op het werk.

4 KERNOPGAVEN

De inzichten uit hoofdstuk 2 en 3 vormen de ingang voor het formuleren van kernopgaven, waarmee verder richting gegeven kan worden aan het arbeidsmarktbeleid ten aanzien van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk beschrijven we vier kernopgaven die in de provincie Utrecht een belangrijke rol spelen en om aandacht vragen.

1. Toenemende vraag naar hoger opgeleiden
2. Arbeidsmarkt vereist groter anticiperend vermogen
3. Arbeidsmarkt Utrecht is uit balans
4. Bevorder arbeidsmarktrelevantie bij opleidingskeuze jongeren

De provincie Utrecht gaat op basis van deze kernopgaven het gesprek aan met regionale stakeholders. Na de dialoog in de regio is het mogelijk en zelfs te verwachten dat de in dit hoofdstuk geformuleerde kernopgaven aangepast of verder aangescherpt worden. Hieronder gaan we meer in detail in op de vier kernopgaven. Naast een korte toelichting zijn ook aandachtspunten geformuleerd die voor de provincie Utrecht van belang zijn.

1. Toenemende vraag naar hoger opgeleiden

In Utrecht is de vraag naar arbeid in hoog tempo aan het verschuiven in de richting van hooggeschoolde arbeid (§3.5, figuur 3.1). Het is dan ook belangrijk dat iedereen gestimuleerd wordt een zo hoog mogelijk opleidingsniveau te behalen. Een goede doorstroom tussen niveaus van vmbo, mbo en hbo is hierbij van belang.

- *Doorlopende leerroutes vmbo-mbo en mbo-hbo*: om deelnemers uit te dagen om een zo hoog mogelijk opleidingsniveau te behalen is het belangrijk dat leerlingen zo min mogelijk hinder ondervinden van het feit dat routes in het onderwijs via verschillende onderwijsstelsels verlopen. In Utrecht ligt de doorstroom naar hogere opleidingsniveaus iets lager dan het landelijke gemiddelde. Maar voor beide geldt de uitdaging:
  - Verhogen van doorstroom vmbo naar mbo (momenteel 87%), doorstroom mbo-1/mbo-2 en mbo-2/mbo-3 momenteel rond de 50%;
  - Vergroten aanbod en bekendheid van Associate degree: in schooljaar 2015/2016 slechts 113 deelnemers in de provincie Utrecht.
- *Goede uitgangspositie Utrecht*: Utrecht is een aantrekkelijke regio voor mensen om zich te vestigen, hetgeen ook blijkt uit de verwachte bevolkingsgroei van de regio. Utrecht heeft dan ook een relatief goede uitgangspositie om tegemoet te komen in de behoefte van werkgevers aan hoger opgeleiden. Aandachtspunt is daarbij dat werknemers als gevolg van een tekort aan banen onder hun niveau gaan werken, hetgeen leidt tot verdringing van lager opgeleiden.

2. Arbeidsmarkt vereist groter anticiperend vermogen

Op basis van de trends in hoofdstuk 2 en 3 blijkt dat de Utrechtse arbeidsmarkt volop in beweging is. Met het oog op alle dynamiek en onzekerheid wordt de centrale vraag voor werkgevers (werknemers) en onderwijs (studenten) hoe zij (vroegtijdig) kunnen inspelen op veranderingen en snel kunnen reageren wanneer zaken toch anders uitpakken. Het versterken van *flexibiliteit* en *anticiperend vermogen* zijn daarbij essentieel.

- *Onderwijs en dynamische arbeidsmarkt*: responsief reageren op trends in de arbeidsmarkt vereist:
  - Aandacht voor beroeps- en algemene vaardigheden;
  - Het vermogen om opleidingsaanbod snel en permanent te vernieuwen;
  - Inzicht in de toekomstige vraag werkgevers;
  - zelf het onderwijs in te richten en vorm te geven;

- maatwerk te bieden aan diverse doelgroepen en opdrachtgevers.
- *Bevorderen instroom BBL, voorkom verdere terugloop:* BBL is voor sommige sectoren, zoals de techniek, een belangrijke leverancier van nieuw arbeidspotentieel. De deelname aan de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) is de afgelopen jaren sterk teruggelopen, terwijl het succes van deze leerweg hoog is: minder werkloosheid, goede instroommogelijkheid op de arbeidsmarkt en leerlingen gaan vaker aan het werk op het niveau waarop de opleiding wordt gevolgd³⁰.
- *Leven Lang Leren (LLL) en intersectorale mobiliteit:* LLL en intersectorale mobiliteit zijn inmiddels een bekende begrippen bij studies naar de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Hoewel er zeker 'good practices' zijn en Nederland het vanuit internationaal perspectief goed doet, is de praktische uitwerking van beide begrippen nog steeds niet goed van de grond gekomen. De uitdaging voor Utrecht ligt dan ook in het in de praktijk realiseren van een vanzelfsprekendheid van LLL en mobiliteit tussen sectoren.

3. Arbeidsmarkt Utrecht is uit balans

Er bestaat in Utrecht, net als landelijk, een disbalans tussen vraag en aanbod op verschillende gebieden. Er zijn namelijk grote verschillen in de huidige en verwachte perspectieven tussen opleidingsniveaus- en richtingen (§2.6, tabellen 2.4 en 2.5). Naast een kwantitatieve mismatch ontstaan ook steeds vaker problemen doordat werknemers/studenten niet over de juiste competenties beschikken. Dit vraagt om (intensieve) regionale afstemming van het *aanbod* en *inhoud* van opleidingen tussen onderwijs en werkgevers én onderwijsinstellingen onderling.

- *Wat is het juiste startpunt?*
 Ons advies is te starten met een goede regionale afstemming in sectoren die voor de provincie Utrecht belangrijk zijn: zorg en welzijn, specialistische zakelijke dienstverlening, informatie en communicatie, financiële dienstverlening en onroerend goed en detailhandel.
 Naast deze sectoren geldt is er ook aandacht nodig voor de beroepsrichting techniek; in vrijwel alle sectoren is er sprake van een toenemende behoefte aan technisch personeel / technische competenties.
- *Profiteren trickle-down effect:* Voor lager opgeleiden is het belangrijk om over de juiste competenties te beschikken voor de banen die door trickle-down effecten ontstaan, mogelijk op basis van een oriëntatie op/inventarisatie van het soort banen dat er zal ontstaan.

4. Bevorder arbeidsmarktrelevantie bij opleidingskeuze jongeren

Het is belangrijk dat studiekeuzers objectieve arbeidsmarktinformatie krijgen over het (regionaal) arbeidsmarktperspectief van opleidingen. In §3.4 hebben we aangegeven dat jongeren tijdens hun opleidingskeuze de arbeidsmarktrelevantie van de mbo-opleiding niet als de hoogste prioriteit zien. Verder bleek (figuur 2.8) dat binnen het mbo één op de vijf jongeren spijt heeft van de gevolgde opleiding.

Betere voorlichting kan een hoog rendement opleveren, zowel voor de leerling als voor de toekomstige werkgever. Er ontstaat dan op termijn minder werkloosheid en kwetsbare groepen worden minder vaak verdrongen door hoog opgeleide schoolverlaters, die op hun eigen niveau niet aan het werk komen. Bovendien voorkomt het een hoop frustratie en spijt bij jongeren na afloop van een opleiding³¹.

- De vraag is hoe de arbeidsmarktrelevantie van opleidingen hoog op de prioriteitenlijst van 15-16 jarigen geplaatst kan worden waarbij de arbeidsmarkt nog een 'ver-van-mijn-bed-

³⁰ ROA (2016). Schoolverlatersonderzoek

³¹ UWV (februari 2016): 1 op 5 afgestudeerden heeft spijt van studiekeuze.

show' lijkt te zijn en arbeidsmarktrelevantie een abstract begrip is. De benodigde aanpak gaat daarbij gaat dan ook verder dan een verplichte studiebijsluiters.

- Kijken we op een relatief hoog niveau dan zien we dat in Utrecht de meeste leerlingen op mbo-niveau opleidingen volgen in opleidingssector mbo economie, terwijl de toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor deze mbo-sector matig zijn en de spijt over de gevolgde opleiding relatief hoog is. Een hogere instroom in de mbo sector techniek zou meer voor de hand liggen. Binnen de mbo sectoren zelf zien we soortgelijke verschillen terugkomen.

Tot slot

Door met elkaar in gesprek te gaan over de kernopgaven en gezamenlijk actiepunten te formuleren en vervolgens te implementeren, is het mogelijk de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt verder te optimaliseren. Alleen zo kan Utrecht optimaal profiteren van de aantrekkende economie en het aantrekkelijke vestigingsklimaat van de provincie, voor zowel bedrijven als werknemers, verder uitbouwen en benutten voor welvaart en welzijn. Drie belangrijke aandachtspunten hierbij zijn:

Transparantie arbeidsmarkt- en onderwijsontwikkelingen

Ontwikkelingen op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs en (regionale) knelpunten moeten duidelijk zijn. Alleen dan kan een gezamenlijke aanpak door Utrechtse werkgevers, onderwijs en overheid werken. Het voorliggende rapport dient daarbij als een effectief vertrekpunt, waarbij wel verdere monitoring en actualisatie is vereist.

Proactieve en open houding regionale stakeholders

Vergelijken we de organisatie van het onderwijs in Utrecht, het aantal betrokken middelbare scholen en mbo-onderwijsinstellingen, en de mobiliteit van Utrecht met andere regio's, dan lijkt het organiseren van een dergelijke samenwerking geen eenvoudige opgave. Het vraagt om een proactieve, open houding van partijen waardoor experimenteeruimte gecreëerd kan worden voor het implementeren van onderwijs- en arbeidsmarktvernieuwingen.

Effectieve implementatie onderwijs- en arbeidsmarktvernieuwing

Ontwikkelingen op het gebied van globalisering, technologisering en flexibilisering zorgen voor snelle veranderingen in de economie en samenleving. Onderwijs- en arbeidsmarktvernieuwingen zijn daarbij onvermijdelijk. Hiervoor is regionale experimenteeruimte nodig die bewegingsvrijheid biedt ten aanzien van landelijke wet- en regelgeving. Speelruimte en een landelijke overheid die proactief meedenkt, zorgt immers voor een betere en slagvaardigere implementatie van kansrijke vernieuwingen.

BIJLAGE 1 LITERATUUR EN BRONNEN

Literatuur

- CBS (21 juni 2016). Bijna 30% technisch opgeleide vrouwen werkt in techniek.
- CBS (2016). Een leven lang leren in Nederland: een overzicht.
- CPB (2015). Baanpolarisatie in Nederland.
- CPB (2016). Macro Economische Verkenning 2017.
- CPB (2015). Macro Economische Verkenning 2016.
- ECBO (2016). De ontwikkeling van de instroom in de bbl: op zoek naar verklaringen voor de terugloop.
- ECBO (2015). Klaar voor de groei?
- Economic Board Utrecht (2016). Omgevingstrends en SWOT-analyse Utrecht 2016.
- Inspectie van het Onderwijs (2016). De Staat van het Onderwijs onderwijsverslag 2014/2015
- Ministerie OCW (februari 2016). Minder jongeren voortijdig van school.
- Ministerie van OCW, 2014; 2015a
- NRC (17 november 2016). Is flexwerk nu wel of niet goed? ¹ PBL (2013). Demografische ontwikkelingen 2010-2040. Ruimtelijke effecten en regionale diversiteit.
- Onderwijsraad (oktober 2016). Vakmanschap voortdurend in beweging.
- ResearchNed (2015). Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo. Rapport 1-meting
- ROA (2016). Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015.
- ROA (2015). De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020.
- ROA (2014). Werken en leren in Nederland.
- ROA (2013). Doelmatigheid mbo in de regio.
- SER (oktober 2016). Ontwerpadvies Toekomstgericht beroepsonderwijs.
- Tijdschrift voor Arbeidsmarktvraagstukken (2015-2). Winnaars en verliezers op de arbeidsmarkt 1996-2012.
- TNO (2007). De toekomst werkt. De arbeidsmarkt in 2020.
- UWV (2016). Regio in Beeld.
- UWV (juni 2016). Basiscijfers Jeugd.

Cijfermatige bronnen

DUO

ROA (SIS)

CBS (EBB)

SBB

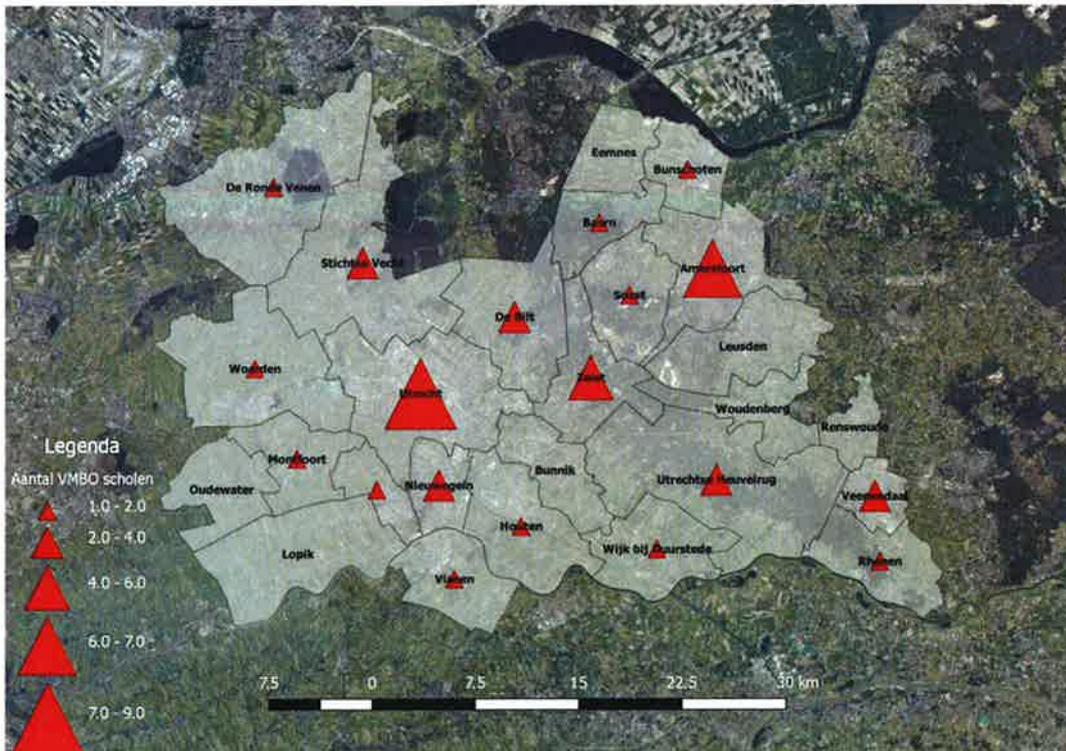
UWV

VSV-verkenner

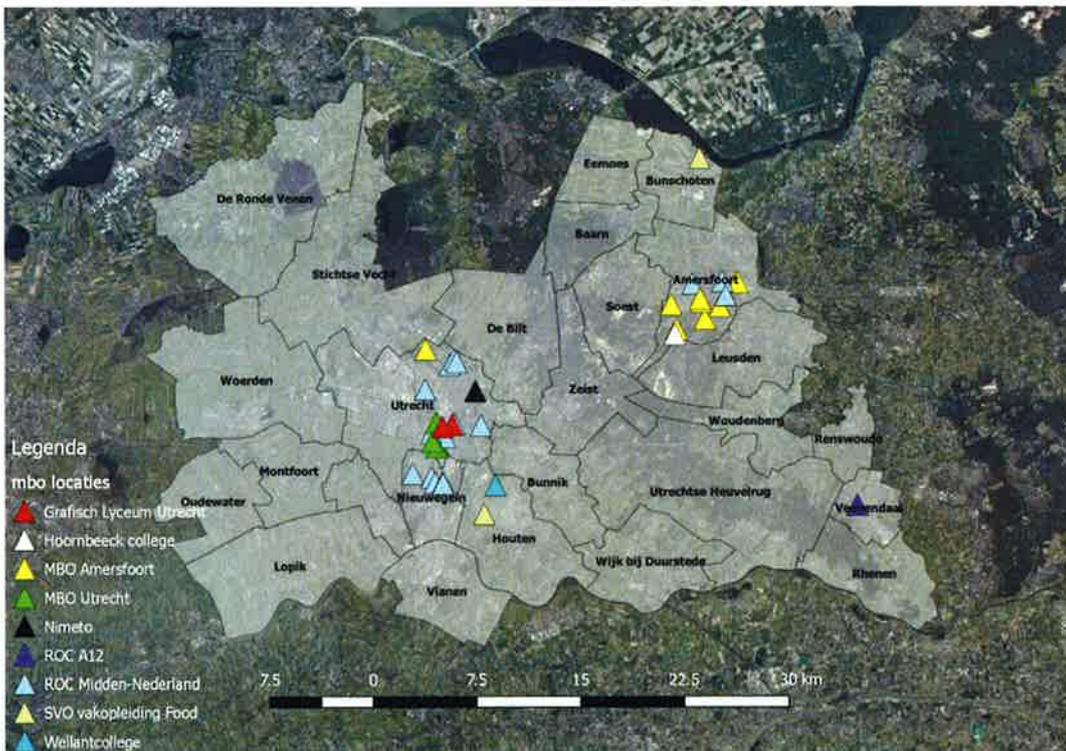

BIJLAGE 2: Organisatie van het onderwijs in Utrecht op kaart

Het aanbod van middelbare scholen, die vmbo aanbieden, naar gemeente

Het aanbod van relevante mbo-instellingen voor de provincie Utrecht naar gemeente

BIJLAGE 3: Arbeidsmarktregio's Utrecht naar gemeente

Gemeentelijke indeling Utrechtse arbeidsmarktregio's (rood zijn gemeenten in de provincie Utrecht)

Midden-Utrecht

- Bunnik
- De Bilt
- Houten
- IJsselstein
- Lopik
- Montfoort
- Nieuwegein
- Oudewater
- Stichtse Vecht
- Utrecht
- Utrechtse Heuvelrug
- Vianen
- Wijk bij Duurstede
- Woerden
- Zeist

Amersfoort

- Amersfoort
- Baarn
- Bunschoten
- Leusden
- Nijkerk
- Soest
- Woudenberg

Food Valley

- Barneveld
- Ede
- Renkum
- Renswoude
- Rhenen
- Scherpenzeel
- Veenendaal
- Wageningen

Gooi en Vechtstreek

- Blaricum
- Eemnes
- Gooise Meren
- Hilversum
- Huizen
- Laren
- Weesp
- Wijdmeren

Groot-Amsterdam

- Aalsmeer
- Amstelveen
- Amsterdam
- De Ronde Venen
- Diemen
- Haarlemmermeer
- Ouder-Amstel
- Uithoorn

